Брой VI, 2026 г. / Issue VI, 2026

БЪЛГАРИЯ И СВЕТЪТ

събития, процеси, перспективи

BULGARIA & THE WORLD

developments, dynamics and outlook

Двуезично научно издание на „Галъп Интернешънъл Болкан“ за политология, социология и право

A Bilingual Academic Publication by Gallup International Balkan on Political Science, Sociology, and Law

ISSN 3033-2052

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ

доц. д-р Татяна Буруджиева - председател
проф. д-р Росен Стоянов
чл. кор. проф. д.н. Владимир Чуков
проф. д-р Михаил Константинов
доц. д.н. Огнян Минчев
доц. д-р Борислав Цеков
доц. д-р Здравка Кръстева
д-р Петър Кичашки
д-р Петко Петков

EDITORIAL BOARD

Assoc. Prof. Tatyana Burudzhieva, PhD - Chair
Prof. Rosen Stoyanov, PhD
Prof. Vladimir Chukov, DSc
Assoc. Prof. Ognyan Minchev, DSc
Assoc. Prof. Borislav Tsekov, PhD
Assoc. Prof. Zdravka Krasteva
Petar Kichashki, PhD
Petko Petkov, PhD

© Gallup International Balkan

При препечатване изцяло или на части от него, позоваването на „Галъп интернешънъл болкан“ и на съответния автор на цитираната част, е задължително.

За абонамент: press@gallupinternational.bg

For reproduction, in whole or in part, acknowledgment of Gallup International Balkan and the respective author of the quoted material is required.

Subscriptions: press@gallupinternational.bg

www.gallupinternational.bg

СЪДЪРЖАНИЕ

I. България

Татяна Буруджиева - *Политическата ситуация в България* **1**
Росен Стоянов - *”Месиите” свършиха. “Спасителите” - също* **9**

II.Светът

Огнян Минчев - *Демокрация и национал-популизъм. Европа на границата на нов обществен договор?* **20**
Владимир Чуков - *Метафизика на офанзивата: Преломът в иранската доктрина за сигурност през 2026 г.* **29**

CONTENTS

I. Bulgaria

Tatyana Burudzhieva - *The Political Situation in Bulgaria* **34**
Rosen Stoyanov - *The “Messiahs” Have Run Out. So Have the “Saviours”* **42**

II. The World

Ognyan Minchev - *Strategic Visions and Regional Projects in the Balkans: Perspectives on Bulgaria’s National Interest* **54**
Vladimir Tchukov - *Metaphysics of the Offensive: The Turning Point in Iran's Security Doctrine in 2026* **62**

Художествено оформление и коректура:
Марио Георгиев, American Institute

Graphic Design and Proofreading:
Mario Georgiev, American Institute

Disclaimer: Gallup International Balkan is an independent research institute and a member of the world’s most prestigious professional associations in the field of public opinion and social research – ESOMAR and WAPOR. When citing or referring to our surveys and analyses, the Institute’s full name, “Gallup International Balkan” should be used, and not shortened to “Gallup” or “Gallup International”.

„Галъп Интернешънъл Болкан“ е независим изследователски институт и член на най-престижните световни професионални асоциации в областта на социалните и политически изследвания – ESOMAR и WAPOR. При цитиране или позоваване на наши проучвания и анализи следва да се използва пълното наименование на Института – „Галъп Интернешънъл Болкан“, а не съкратено „Галъп“ или „Галъп Интернешънъл“.

Раздел I. България

Политическата ситуация в България

Доц. д-р Татяна Буруджиева

Правителството

Оценките на стоте дни

В разгара на лятната ваканция правителството отчете сто дни управление. За политическите партии в опозиция това беше възможност да представят своите оценки и те не закъсняха да го направят. ГЕРБ в лаконичен, макар и категоричен тон отчетоха липсата на връзка между заявените предизборни обещания и наличие на действия, които да ги подкрепят. Според Борисов Радев е изгубил позицията на алтернатива, защото той вече е властта. Кабинетът е виновен за ръста на бюджетния дефицит, забавянето на управленската програма, необходимата кадрова политика и високите цени. През септември Борисов продължава тази линия на атака, разположена по-скоро в полето на политическия сарказъм. Пред симпатизанти на ГЕРБ той заяви, че Радев е искал властта и я е получил, но тепърва ще му се наложи да решава произтичащите от това проблеми. По аналогия с това да пожелаеш жената на ближния и да стане така, че да я получиш. Тази посока на говорене налага тезата „полакомиха се за властта и сега не могат, не знаят и постоянно грешат в управлението“, т.е. да управляваш не е така проста работа и не е достатъчно да искаш власт – необходимо е да знаеш какво да направиш с нея. Тази теза дава възможност да се развиват разнообразие от аргументи срещу настоящето правителство и неговата работа, но с един фокус – ГЕРБ е управлявал по-добре.

За ПП основни теми за критика на действията на правителството остават бюджета, който дава възможност на Асен Василев да се представи като супер професионалист на фона на трудно справящия се в новото си амплоа министър Донев и допускащия доста фалове председател на бюджетната комисия Проданов. Започналата атака през бюджета за 2026та се развива и тепърва ще се изостря с прогнозите и предстоящия дебат по бюджета за следващата година. Втората линия на атака на ПП срещу кабинета Радев са назначенията – те не пропускат да коментират всяка личност и да детайлизират позицията си – Радев не води България към промяна на модела. Напротив, неговите назначения и кадрови подбор е връщане към стария управленски модел. Тази теза е основна за ДБ, които я развиват в посока 100те дни на правителството на Радев не са реформа, а овладяване на стария модел и поява на нови системни рискове, свързани предимно с прозападната ориентация на страната.

Социологическите данни относно първите сто дни на правителството са много показателни. От една страна, оценките остават изцяло в рамките на електоралните, дадени през април – малко над 40% са доволни от действията на правителството, а малко над 30%, което е сумирания резултат на опозицията, дават негативна оценка. От друга страна, само един от четирима българи смята, че управлението предлага реални решения на мащабните проблеми пред страната и обществото. Ясен пример за това разминаване е правителствената идея за социалната кошница и „справедлива“ цена. Тези инициативи дойдоха като продължение на идеите на един от бившите служебни министри на Радев и забъркаха земеделието в проблем, който е изцяло в компетенциите на министерството на икономиката. Защото пазарните механизми, конкуренцията и отношенията с инвеститори и икономически субекти на българския пазар, каквито са големите хранителни вериги, нямат много общо с контрола по качеството на храните, който е под разпореждането на министъра на земеделието. Разбира се, проблемът с цените трудно може да се реши с държавни мерки за сплашване на участниците на пазара, нито с липсата на професионалисти и анализ относно методиките за изчислението им. Има достатъчно добри практики, от които може да се вземат различни работещи идеи, но при всички случаи се изисква време. Овладяването на цените е проблем, от който новото правителство не можеше да избяга, но само натоварването с отговорността бързо да бъдат намалени цените не беше добро решение. Така проблемът с високите цени не само че не беше решен или дори частично овладян. Напротив, новата власт забърка още по-сериозна каша, като всяка нова стъпка и предложение могат да породят само критики и разочарование.

Рискът от нов скок на цените в следващите месеци съществува, а правителството влиза в познатите сценарии – компенсиране в доста ограничен размер само за малки групи от населението и мерки, които задълбочават чувството за несправедливост, дистанциране на властта от проблемите на хората и неспазване на поетите предизборни обещания. В крайна сметка, цените биха могли да се окажат този фактор на максимално влияние, който формира най-стабилни мотивации – не могат да се справят, не знаят, не разбират проблемите на хората, всяко действие е просто за да има действие, но не решава проблем и прочее.

Доминиращата оценка за липса на реални действия за овладяване на цените и инфлацията, икономическата и практическата несъстоятелност на предложената методика за ценообразуването на т.нар. „справедлива цена“ – каквото и да означава този израз, останал неясен не само за гражданите, но и за самите управляващи – е само част от натрупващото се разочарование. Към това трябва да прибавим проблема за борбата с корупцията, където Радев също се опитва да тества и прилага някакви идеи, които обаче трудно могат да се оценят като ефективни решения. Тук знаков пример е идеята за отдаване на основните строежи – на пътища, магистрали и големи обекти – на концесия. Тезата на Радев е, че тъй като спечелилият концесията не само ще строи, но и ще поддържа и ремонтира, това е основна гаранция за качество на изпълнението. За съжаление, няма задължителна такава връзка, както сочи и опита на българите с всякакъв тип концесии, особено тези, които трябва да осъществяват услуги. Примерът с

концесията на водата, както и на тази с електрическия ток за битово потребление, кара българите да са изначално скептични към това решение на проблемите. Така идеята, че концесиите ще гарантират намаляване на корупцията и снемане на подозренията в корупция на управляващите, е изпълнена повече с рискове, отколкото с гаранции. Защото трудно се доказва липса на корупция при самото спечелване на концесията, както и трудно се доказва пред обществото отговорността единствено на концесионера за всеки последвал проблем. Общественото мнение не е склонно да снеме подозренията си и недоволството си от правителството и да ги прехвърли единствено върху фирмите-концесионери, защото техните действия, бездействия и грешки са резултат от решението именно на правителство и опита то да снеме от себе си отговорност обикновено е без съществен резултат.

Скептично е общественото мнение и относно външнополитическите позиции на правителството. Тук съществен проблем е избора на Радев за министър на външните работи по-скоро, отколкото конкретни позиции и действия на правителството. И взетите мерки на оттегляне от общественото внимание на министъра, изкарване на преден план първо на самия министър-председател, а от началото на септември и на действащия президент ще имат оздравително действие. Постигнатият напредък в изкарването на България от списъка на сивите икономики, разбираемите позиции на България в ЕС, представени от Йотова и положителната оценка на правителството на Радев, както и различните инициативи и реформи, които стартира през септември Радев, определено ще имат позитивно въздействие върху общественото мнение по отношение оценката на външната политика на правителството.

Така, след началните месеци на усвояване на властта и сблъсък с реалността на управлението, правителството изглежда стабилно и непоклатимо, без загуба на доверие, но с назряващо разочарование и укрепено недоверие в различни групи от обществото. Изводите са, че основните проблеми, които Радев изведе на преден план за решаване, не получиха решения, които да срещнат одобрението на обществото. Нещо повече, управляващите сами стабилизираха мнението, че не са наясно точно какво и точно как могат да решат. Добрите идеи се нуждаят от ефективни решения и тук е огромният риск пред това управление – липсата на яснота сред управляващите по необходимите решения, противоречията между предложенията и действията на различно ниво, в различните власти и между водещите фигури в управляващото мнозинство.

Като цяло, Радев пропусна решаващите първи месеци в управлението, за да стартира радикалните реформи, които обеща на своите избиратели. Дори програмата на правителството беше представена след като отминаха оценките и дебата по стоте дни на новото управление. В нея основното, което прави впечатление, е липсата на връзка между заявените цели, предвидените действия и решения, както и очакваните резултати. Оттук продължава тенденцията на постоянно отлагане от страна на избирателите на окончателната оценка на правителството, което се проявява като поддържане на висок рейтинг в социологическите изследвания. Стартът на есенния политически сезон през

септември е белязан с очакването на реформи, на бюджета за 2027 година и на справянето с актуалните проблеми на гражданите.

Идеите за реформи

Представените идеи за реформи в няколко сектора са възможност за Радев да насочи прожекторите към новите, конкретни надежди за решаване на проблемите, с което да компенсира до голяма степен невъзможността правителството да се справи с цените и да покаже решителна борба за смяна на модела на управление.

Огласените намерения за реформи в образованието срещнаха най-голямо разбиране, но и породиха сериозни напрежения. Идеята за смяна на модела „парите следват ученика“ е не само възможност за трупане на позитиви за управлението, но е стъпка към решаването на редица проблеми, сред които нарастващите диспропорции в подготовката на учениците и качеството на преподаването, понижения контрол и занижената дисциплина в учебния процес. Образованието си поставя за цел повишаване статуса на учителя, гарантиране автономността на образователния процес от нарастващата зависимост и влияние на гражданския сектор и родителите, както и стандартизиране на знанията на национално ниво чрез въвеждането на един учебник по отделните предмети – като начало в хуманитарните дисциплини. Само ден-два след представената реформа правителството се отказа от идеята за един учебник с нелепия аргумент, че се отнема възможността за конкуренция между издателствата. На практика конкуриращите се учебници на различните издателства дават възможност не само за разнообразни интерпретации на историята, но и гарантира повишаващи се цени на учебниците, неконтролируемо нарастване на помагалата към учебниците и разбира се, развитие на корупция чрез „мотивация“ на учителите и директорите на училища да предлагат конкретни учебници. Хаосът в подготовката на учениците стига до там, че различните университети също са вкарани в схемите, защото например за изпитите и оценките по биология се признават от различните вузове различни учебници и съответно подготовката по тях.

Идеята да се върне доверието на семействата, на родителите в системата, лесно се разбива в хаотичните позиции на управлението, както и трудно се създава доверие у учителите в управление, което не се решава да защитава и налага собствените си предложения за реформи.

Подобна е ситуацията и в полето на битката срещу хазарта. Реформата на управлението на Радев тръгва от въвеждане на законови бариери пред бързите кредити и по-специално въвеждане на засилена регулация при регистрацията, размера на лихвата и т.н. Трудно можем да спорим с констатацията, че мерките по забрана на рекламата на хазарта, въведени от ППДБ, са неефективни: 66 млрд. са превъртените пари в хазарта за година. ПБ се обявява за премахването на рекламите на хазарта не само по пътищата, но и в населените места, за повишаване на данъците и ограничаване дори на online залозите и рекламата. Коректна е и тезата, че спортът не може изцяло да зависи от рекламодателите на хазартни игри.

За разлика от реформата в образованието, Румен Радев се ангажира директно с реформите в хазарта. Той обяви, че се готвят всеобхватни реформи, които да осветлят хазартния бизнес, да се повиши събираемостта на данъците и да се предотврати прането на пари. И отново се направи крачка назад с изтеглянето на направени законодателни предложения в НС. До къде ще стигнат управляващите с реформите в хазарта, е въпрос, докато оценката за приоритетното значение за премиера на хазарта, за разлика от образователната реформа, е факт. Дали с хазарта ще се справят, както се справиха с цените, е въпросът, който си задават днес българите.

Още по-грандиозно звучат намеренията на правителството в икономиката – преминаваме от икономика на евтин труд към икономика на инвестиции с висока добавена стойност. Гордост на Радев е визията му за Европа, която се нуждае от силна космическа екосистема, за да бъде суверенна и просперираща. На срещата на върха по космическите въпроси в Париж той отчете пред българите подписан договор на българска и френска фирма, както и привличане на инвестиции за високотехнологичния индустриален парк и космически и отбранителен център в Доброславци. Министър Пулев допълни този списък за привличане на инвестиции в областта на високите технологии и ИИ с посещението си в Китай и обещанието – на пореден български министър – за инвестиции в развитие на производството на електромобили в България.

Спираме се на тези примери, защото те са показателни за поведението на правителството – самочувствие и увереност при намеренията и липса на устойчивост и последователност при реализацията им. А начинът, по който вече се говори по темата за цените, е поредното доказателство за подобни заключения. Както казва премиера, ние сме пазарна икономика и можем само да ограничим покачването на цените или да намалим натиска на инфлацията. По принцип това е теза, на която е трудно да се възрази. Проблемът е, че правителството вече се похвали с решителните мерки и тяхната безспорна ефективност, докато стигне до признание на обективната ситуация. Но успоредно с това премиерът Радев отбеляза наличие на положителна тенденция за ограничаване ръста на цените в последните 2 месеца – само напомняме, че става въпрос за летните месеци, в които обикновено падат цените на зеленчуците и плодовете. Според премиера този спад се дължи на контрола и санкциите, предприети от правителството. Отчетеното изсветляване на ценообразуването също е по-скоро в областта на желанието на управляващите, отколкото в реалността на пазара. Устойчивият проблем по отношение на цените и инфлацията в България остава нежеланието на правителството да се фокусира върху последователни и обвързани стъпки, предприемане на мерки и действия, които да водят към устойчиви резултати. Тенденцията е да се работи за намиране на бързи политически решения, които увеличават риска от нов цикъл на повишаване на цени при липса на работещи мерки за овладяване на процесите. Как ще реагират българите в началото на зимата с повишени битови сметки, запазени високи нива на цени в сравнение с тези в други европейски страни с далеч по-висок стандарт на живот от този в България, както и дали тези реалности ще се отразят върху рейтинга на правителството, тепърва ще анализираме. Постоянно увеличаващите се

подхванати и нерешени проблеми от правителството тепърва ще се превръщат във фактор на влияние върху оценките на общественото мнение.

Предстоящи конфликти и прогноза за развитието им

Въпреки всички уверения за изключителната важност на реформата в съдебната система, тя определено е на път да забуксува. ВСС ще се избира по старите правила, защото идеите на ПБ за промени в тях – намаляване на мнозинството – изисква конституционни промени. Още една – нека го кажем – недообмислена стъпка, за да не преминем към обсъждане на доста ниското ниво на професионализъм в ПБ в подготовката на законодателни предложения. Неяснота остава по отношение на това как точно ще се постигне необходимото конституционно мнозинство при единствената позиция, формулирана от премиера Радев – изборът на ВСС да не се превръща в политическа „търговия“. За да се пристъпи към промени в съдебната система, да не говорим дори за реформи, е необходимо управляващото мнозинство и неговото правителство да покажат ясна визия и конкретни параметри на реформата. Липсата на разбиране каква реформа и как ще я правят, би довело единствено до действия на парче, доминиране на предложенията на опозицията, която има разминаващи се идеи, до объркване и логично до зацикляне на съдебната реформа.

Реформите в службите все още са на ниво уволнения-назначения. Заявката на правителството е, че мерки са предприети за повишаване на ефективността, професионалната подготовка и техническата обезпеченост. Целта е службите да работят не за определени политически кръгове, а за националната сигурност, както заяви премиера Радев. А последните кадрови промени са наложени поради наличие на данни за обвързаност с лица от съмнителни групировки. Разбира се, поради липсата на достатъчно публичност за дейността на службите, следва да се приеме на доверие както твърдението за политическа намеса в работата им, така и за изпълнението на поставената цел – повишаване на националната сигурност. Не така стои въпросът с доверието относно повторената – както пред българската публика, така и пред международните партньори – теза за победата над олигархията в България. Опитите от страна на управляващите да се интерпретира тази теза на премиера Радев като унищожение на олигархията в политиката, а не въобще на олигархията, защото в икономиката тя оставала, водят само до съмнение в това, дали коректно се разбира значението и смисъла на термина „олигархия“. И ако липсва знание за това, какво е олигархия, то как е възможно да има ефективно действие по унищожаването ѝ.

Поставянето на една реформа, промяна или каквото и да било друго политическо действие в полето на доверие/недоверие вместо в полето ефективно/неефективно води до единствения извод, че българското правителство все още действа под мотото „важното е да се демонстрира дейност“. В представения от Радев пред МС План за реформа на пътната безопасност прозира същия подход, който прилагаше ГЕРБ. Вместо създадената от тях държавна агенция Радев предлага създаване на дигитално ядро – до края на 2027ма година, което до края на 2028 година ще даде резултати. Както и в редица други сектори и по отношение на всяка от предлаганите реформи, Радев се доверява на хора, прилагащи

административен подход, вместо на експертен анализ и професионализъм. Освен при заявената още в първите дни на управлението административна реформа, която така и не се случи, може би именно защото в нея не бяха включени професионалисти администратори.

Общото впечатление от действията на правителството преди и след лятната ваканция е за печелене на време. След първите не особено решителни ходове, както и след решителните – например с цените и кошницата, но безрезултатни действия, правителството явно преминава към следваща фаза на затрупване на публичното пространство с реформи, идеи, намерения и оценки:

Борбата с корупцията – с победа над олигархията;

Борбата с цените – с пълна информация и ефективна реакция;

Борбата със сивата икономика – с ограничаване на бързите кредити и хазартната реклама;

Съдебната реформа – с договаряне по избора на ВСС;

Реформата в службите – с кадрови промени;

Реформа в образованието – с намерения, които се подменят;

Реформата в здравеопазването – с мащабни проверки на МВР и ДАНС в аптеки и лекарствени складове.

Развитието на инфраструктурата се отлага вероятно с около година, поради необходимост от промени в законодателството и преминаване към концесионно договаряне за магистралите и стратегическите обекти. А резултати от амбицията за преструктуриране на инвестициите и структурата на икономиката ще може да се очакват също в бъдеще. Следователно, постигането на реални резултати от управлението в бъдеще ще налага на правителството изпълнението на две задачи – постигане на ефективна комуникация, която да удържи засилващите се очаквания за промени докато предприетите действия дадат резултат и минимизиране на грешните решения и ходове. Защото постоянното занимаване на общественото внимание с намерения и обещания е възможно за определен и не много дълъг период.

През октомври можем да очакваме насищане на палитрата на обещания за промени в различните сектори, тъй като дебата по новия бюджет ще може да се развие в посока приоритети на правителството по сектори. Това по-скоро няма да даде картината на секторните политики, но ще очертае полета на очаквания и надежда, които са необходими на управлението. В същото време правителството ще е притиснато все по-силно от времето да отчете постигнати реални резултати, вместо отчитаните до сега обещания с отложен платеж.

Ключови фактори на влияние върху отношението към правителството

Президентските избори и тяхното спечелване е цел на правителството, което вероятно означава отлагане на тежки решения за времето след изборите.

Което означава, че наред с настоящите проблеми, обществото може да се сблъска с такива, които са утежнени от отлагането си. Пример за такъв проблем е решението по казуса Петрохан. След изборите през април, тази трагедия е въвлечена в поредна електорална кампания. Това превръща всяко решение по Петрохан във все по-неприемливо за едната или другата страна на все по-радикално противопоставящите се общности. В крайна сметка бъдещото съдебно решение е обречено на политизирани оценки. Което практически ще е демонстрация, че управлението може или не да се справи с всеки друг проблем. Петрохан е не просто възможност за получаване на електорален дивидент. Той е катализатор на оценката как правителството на Радев действа при решаването на дълбинен и стратегически важен за обществото проблем. Какво се случва с нашите деца и каква България градим за тях, са въпроси, на фона на отговорите на които ще се формира мнението, оценката и мотивите за подкрепа или отхвърляне на настоящето управление.

Вторият ключов фактор е финансовото състояние на домакинствата. Липсата на визия от страна на правителството, фокусирането върху мерки със съмнителна ефективност, отказът да се направи сериозен анализ и да се представи програма от мерки (по аналогия с програмата за безопасността на пътищата) или както и да бъде наречено това стратегическо действие – всичко това подсилва притесненията, с които българите отидоха до урните през април и които нито са намалели, нито са изчезнали. Желанието на министъра на икономиката да се докаже на поста си чрез привличане на инвестиции не бива да отменя липсата на каквато и да било негова ангажираност с ненормалното състояние на цените на българския пазар. Разбирането, че бъдещето е по-важно от настоящето се превръща във фактор, пречещ на правителството и противоречащ на логиката на политическите процеси, в които доверие в обещания за бъдещето се дава на избори и печели власт, но задържането на властта се гради на доверие, получавано ежедневно в настоящето с решени проблеми на хората и държавата.

„Месиите“ свършиха, „спасителите“ - също

Проф. д-р Росен Стоянов

Трите месеца между средата на юни и средата на септември 2026 г. не бяха време на „успокояване след победата“. Те бяха време, в което абсолютното мнозинство трябваше да се превърне в управление, бюджетът – в политика, програмата – в приоритети, а президентската надпревара – в алтернатива. Нито едно от четирите не се случи в пълния смисъл на думата. Случи се друго: властта започна да открива, че комфортът в парламентарната зала не е мандат на нацията, че популистката заявка не е управленска компетентност и че партиите, отказали се да издигнат собствени кандидати, са надделели над опонента си, а са предали собствените си избиратели.

Периодът започва с късно представен „чужд“ бюджет, мина през процедура по прекомерен дефицит, през сто дни без управленска програма и завършва с президентски заявки, които дойдоха преди комитетите, които трябваше да ги издигнат. Това не е хроника. Това е диагноза на формата, в която днес се упражнява властта.

Лятото на 2026 г. е първото лято на България в еврозоната и първото лято на правителство с пълно мнозинство след години на фрагментация. Двете обстоятелства трябваше да произведат предвидимост, но те произведоха напрежение от друг тип. Предвидимостта на еврото се оказа предвидимост на сметката, която Брюксел вече не е склонен да отлага. В този смисъл периодът е изпитание не на лоялности, а на капацитет.

Концептуално управлението трябва да бъде четено през четири въпроса. Първо: какво прави властта с парите на данъкоплатеца, след като вече не може да крие дефицита зад лева. Второ: какво прави държавата като икономически субект – остава ли нетен инвеститор, или най-сетне създава правила за частния капитал. Трето: как говори – има ли една линия, или какофония от приближени апологети и агитатори популисти. Четвърто: какво оставя като алтернатива извън себе си, особено в президентския цикъл. Отговорите на четирите въпроса през тези деветдесет дни са по-скоро тревожни, отколкото успокоителни.

„Месиите“ ни свършиха. „Спасителите“ - също.

Кандидат-президентското поле към средата на септември е огледало на партийната криза, а не на гражданския подем. Едната заявка е проактивна, силна и избираема – тази на президента Илияна Йотова, подкрепена в кратки срокове от БСП, впоследствие и от Прогресивна България. От център-дясно-либералната общност предложение за кандидат бе инициирано от „Демократи за силна България“ – първо от Костов, а впоследствие и от Атанас Атанасов, последвано от плахи опити за публичност, комуникационно безсилие, отлагане и кокетничене до

момента на обявяване на двойката Гюров – Кандев. Парадоксалното в двата случая е едно и също: първо дойдоха заявките на кандидатите, а впоследствие бяха създадени инициативните комитети, които да ги издигнат.

Този ред е обърнат. В нормалната партийна демокрация структурата ражда кандидатурата. Тук кандидатурата търси структура, защото партиите се уплашиха да бъдат партии. Основните политически сили предадоха своите избиратели, симпатизанти и твърд електорат, като не посмяха да заявят партийни кандидатури. Президентският пост по конституция и по смисъл е политически. Да се преструваме, че „надпартийността“ измива отговорността, е удобна мимикрия. Тя спестява на лидерите риска да издигнат човек, който утре може да им стане вътрешен конкурент. Спестява и задължението да формулират доктрина.

В тази връзка станахме свидетели и на краха на т.нар. Форум за демократично действие, който не съумя да изпълни едничката си задача – да намери кандидат на „дясното“. Накрая се оказа, че те искат някой да се кандидатира, за да могат те да го подкрепят. Това не е лидерство. Това е аутсорсинг на политическата воля.

ГЕРБ за пръв път не издигнаха свой кандидат за президент и не се регистрираха дори за предстоящите избори. Борисов заяви многократно, че е необходимо издигането на единна избираема кандидатура вдясно, която да е алтернатива на твърде възможното свръховластяване на „левите“ и на Радев. Независимо дали това се харесва на едни, или засега не се приема от други, необходимостта не е от сливане и от нови сглобки. Необходимостта е от консолидация на десния вот преди втория тур. Без нея балотажът ще бъде ритуал, а не избор.

Шансовете на президент Йотова са големи. Тя разполага с институционална разпознаваемост, с апарата на една вече управляваща сила и с инерцията на първата жена на поста. Но никои избори не са предварително предрешени.

В крайна сметка, който и да е президент на републиката, важното е да не се срамуваме от него или от нея. Това не е естетически критерий. Това е критерий за цивилизационен избор: дали държавният глава ще бъде гарант на конституционния модел и на западния ни договор, или ще бъде продължение на партийната вертикала, която вече държи изпълнителната власт и мнозинството в залата.

Месиите ни свършиха, защото се оказаха просто хора с мнозинство. Спасителите също, защото спасението се оказа бюджет с чужд подпис, програма със закъснение и концесии, обещани за догодина. Очакването за твърда ръка не изчезна, но твърдата ръка без доктрина е само жест.

Йотова направи през пролетта и лятото опит да открои стил, различен от предшественика си: повече протокол, повече видимо търсене на дистанция, по-предпазливо носене на отговорност за служебния кабинет. Това беше разумно като еманципация. Като кандидат обаче тя не може да остане само в ролята на институционален коректив. Подкрепата на БСП и на Прогресивна България я

вписва в уравнението на вече управляващото мнозинство. Това не я прави нелегитимна – прави я част от властта, която иска още една институция. Именно затова противовесът трябва да бъде не „анти-Йотова“, а различна концепция за президентството: гарант, а не продължение, визия за алтернатива, доктрина, а не комитет.

Гюров влезе в надпреварата късно и от позиция, която самата конюнктура му поднесе – служебното премиерство. Отлагането на обявяването не беше тактика на загадъчност, а дефицит на решимост. В политика загадъчността работи, докато не започне да прилича на колебание. Колебанието се чете от избирателя като слабост, а от апаратите – като покана да запълнят празнината със свои хора и свои интерпретации.

Не бива да се повтаря и другата илюзия – че „демократичната общност“ притежава моралния императив да определя кой е допустим кандидат. Тази себедостатъчност вече веднъж капсулира дясното и го остави без широта. Ако същият рефлекс се повтори през октомври, резултатът ще бъде същият: чиста загуба с „чиста съвест“.

Овърсайз-еклектична-кич политика.

Демократичното гражданско общество се характеризира с представителство на гражданите от политиците във властта, но и със сблъсъка на алтернативи. Често някоя от тези алтернативи съумява да надделее не защото притежава справедливостта на своя страна, а защото е по-добре ресурсно осигурена, организирана и знаеща що е то публичност. Това съревнование е факт, но то е и норма. Не бива да се самозаблуждаваме, че истината, достоверността и равнопоставеността винаги побеждават. Просто защото едни са по-силни от други. И да – в това съревнование доста често истината пада в жертва. Опонентите ни надделяват не защото са много или промотират „верните“ послания, а защото са видими, високо говорещи, назидателни и скандални. А публичността „харесва“ това.

Проблемът не е във вероятността огромна част от публичната власт да се съсредоточи в едно политическо пространство. Опасността е властта да се съсредоточи в едни ръце. Затова силната кандидатура в противовес на президент Йотова не е въпрос на партиен комфорт. Тя е заявка, че алтернативата съществува. Без нея демократичното се свива до процедура, а процедурата – до декорация на вече взето решение.

Онова, което наблюдаваме в управлението на Прогресивна България през лятото, е овърсайз-еклектична-кич политика. Овърсайз – защото претенцията е за тотална промяна на модела, а инструментът е пълно мнозинство, четено като индулгенция. Еклектична – защото в едно и също време се говори за демонтаж на олигархията и за държава, която остава голяма, много и навсякъде, уж за по-малко регулации и за „доброволни“ ценови кошници. Кич – защото формата е по-силна от съдържанието: гръмки цели, хиляди мерки, малко реформи, много венцехваление от присъдружните.

Партиите се отказаха от основното си задължение – да представляват избирателите си, да лидират процесите, да дават алтернативи – и мимикрираха в „инициативни комитети“. Избирателите обаче не се интересуват толкова от сглобки. Интересуват се от кандидатури. От силни и избираеми лица, зад които стоят структура, организация, потенциал, ресурс и делегирано доверие. Когато това липсва, остава емоцията. А емоцията е лош демократичен и конституционен съветник.

Опозицията след абсолютното мнозинство.

След 19 април опозицията влезе в лятото без поета политическа отговорност. Лидерски оставки почти нямаше. Имаше оправдания, конспирации и обяснения защо резултатът бил изненада за всички, включително за онези, които го бяха подготвяли с години като страх. Липсата на оставки не е дребна етикеция – тя е отказ от политическа култура. Избирателят, който е загубил, има право да изиска и получи нечия отговорност. Когато цената я няма, следващият вот се превръща в навик да се гласува против, а не за.

ПП и ДБ продължиха да носят вътрешното си напрежение на открито. Преференциалната аритметика пренареди представителството вътре в някогашната коалиция, като прагматиката отново отстъпи на емоцията. Девет от десет души все още ги мислят за едноу, но самите те са все по-малко заедно. За дясната консолидация това е проблем, защото част от нужния вот живее точно там – сред разочаровани, които не искат нито Радев, нито връщане към вчерашния персонален пейзаж, но нямат към кого да отидат без усещане за капитулация.

Парламентарната опозиция остава разнородна. Част от нея ще колаборира по отделни гласувания. Част ще радикализира езика, защото залата вече не й дава ефективност. Извънпарламентарното поле е пъстро и слабо като алтернатива. Затова корективът отново се измества към гражданското общество и към президентския вот. Това е опасно удобство за управляващите: когато опозицията е шумна, но неспособна да състави мнозинство, властта свиква да я третира като декор. Декорът обаче понякога излиза на улицата. Улицата пък, както вече знаем, е енергия без автоматична доктрина, с възможност да бъде и употребена.

Протестната вълна от края на 2025 г. беше преразпределена през април. През лятото тя не се възроди като устойчиво движение с лидерство и програма. Остатъчната й енергия се лута между недоволство от цените, недоверие в институциите и търсене на нов персонален фокус. Ако президентската кампания я канализира само като емоция против „старите муцуни“, ще повторим познатия цикъл. Ако някой я свърже с конкретна дясна алтернатива – бюджетна отрезвяване, концесии по правила, образование като инвестиция, президент като гарант – енергията може да стане вот, а не хепънинг.

Бюджетът, който не е „наш“.

Първият акт, от който се познава посоката на едно правителство, е бюджетът. Не програмата. Не пресконференцията. Бюджетът. Към средата на юни той все още не беше внесен. Удължаванията на предишната рамка се бяха

натрупали дотам, че бройката им вече нямаше политическо значение – имаше само институционално унижение. Когато най-после кабинетът „Радев“ внесе проекта, той дойде със свръхдефицит от 5,7 на сто от БВП – около 7,2 милиарда евро, в категорично нарушение на Закона за публичните финанси и въпреки вече задвижената европейска процедура по прекомерен дефицит.

През юни Съветът на ЕС потвърди наличието на прекомерен дефицит в България. Препоръката е ясна: растежът на нетните държавни разходи да не надвишава 4,2 на сто през 2026 г., с траектория към връщане под 3 на сто от БВП до 2029 г. Срокът за ефективни действия и за представяне на коригиращи мерки заедно с проекта за финансов план за 2027 г. е 15 октомври 2026 г. Това не е брюкселска дребнавост. Това е цената на влизането в клуба, който сами поискахме сме. В крайна сметка Еврозоната не отменя аритметиката, а я прави видима.

На 24 юли парламентът прие Бюджет 2026. Управляващите от Прогресивна България не го припознаха като свой. Обявено бе, че техните политики ще залегнат в Бюджет 2027. Тази формула е политически удобна и държавнически неприемлива – всъщност бягство от отговорност. Удобна е, защото прехвърля отговорността върху „завареното“. Неприемлива е, защото който управлява, управлява с този бюджет, с този дефицит, с този таван на нов дълг от 10,1 милиарда евро. А не съществува управление „назаем“ до следващата година – управлението е само тук и сега.

В разходната част бяха заложени увеличения на пенсии, заплати в бюджетния сектор и минимална работна заплата – класическият ляв жест в година, в която Европа иска свиване на нетните разходи. Социалният пакет се отлага за догодина, а като възможен източник се сочат допълнителни приходи, включително през актуализация на данъчните оценки на имотите. Това е позната схема: днес разход, утре данък, винаги обяснение. Дясната критика тук не е срещу грижата, а срещу подмяната на растежа с преразпределение и на реформата – с палиатив.

Бюджетът е вот на доверие. Когато мнозинството приема бюджет, който самото то нарича чужд, вотът на доверие е даден на статуквото на голямата държава. Не на промяната, с която се спечели на изборите през април.

Касовите данни през лятото допълват картината. Към края на юли дефицитът беше около 2,2 милиарда евро. Към края на август министерството очакваше вече около 3 милиарда. Разходите вървят, а приходите не ги догонват със същия политически ентусиазъм, с който се разказва грижата. Лихвените плащания растат, резервът още държи, но резервът не е политика – той е буфер. И да е ясно – буферът се харчи тихо, политиката се обявява шумно.

Но има и втора, по-дълбока цена. България влезе в еврозоната като държава, която трябваше да докаже, че умее да бъде скучна във финансите. Скучната добродетел е нисък дефицит, предвидим дълг, отказ от театрални жестове към „хората“ за сметка на сметката. Вместо това първият пълен бюджет след влизането е бюджет на свръхдефицит и на отложена собственост. Съобщението към партньорите е просто: политическото решение за еврото беше взето, а фискалната

дисциплина се отлага за следващия цикъл. Така се ражда евроскептицизмът не у противниците на еврото, а у онези, които го приеха като рамка.

Не по-малко показателно е какво бюджетът не съдържа като реформа. Няма видима преоценка на неефективните капиталови програми. Няма честен разговор за административното раздуване след години на повишения в силовия сектор и държавната администрация. Няма приоритизация, която да каже кое няма да се прави. Бюджет без отказани разходи не е бюджет – той е списък с желания и пожелания, подписан от мнозинството.

Държавата като нетен инвеститор и илюзията за програма.

Ако отново държавата ще е финансираща страна и основен инвеститор в българската икономика през европейските фондове, Плана за възстановяване и устойчивост и през капиталовите разходи в бюджета, това е особено тъжно. Държавата трябва да осигурява условия частният бизнес да се развива. Да следи спазването на законите и правилата на свободния пазар. Да гарантира конкуренцията. Да контролира. Не да замества предприемача с администратор, а инвеститора – с програма.

Досега държавата беше нетен инвеститор. Не е учудващо, че мнозина – от администрацията, от управляващите, от частния сектор – се възползваха, за да понатрупат неполагащи им се блага. Решението не е в още една „кошница с грижа“ – решението е в освобождаване на огромни спрямо бюджета ни разходи – от по 7-8, дори 10 милиарда евро – чрез отдаване на важни инфраструктурни обекти на концесия, както и на проекти за системни обновявания, ремонтни дейности и част от общинските инвестиционни проекти. Спестените по този начин средства имат къде да отидат: здравеопазване, образование, високи технологии, иновации и развитие. Това са сфери, в които държавата има задължение, което пазарът сам не изпълнява добре. Инфраструктурата определено не е сред тях – тя може и трябва да привлече частен капитал при ясни правила.

През септември премиерът Радев обяви концесиите за пътища и магистрали за приоритет, заговори за закон за публично-частното партньорство и за старт на процедури през 2027 г. Самата посока не е нова – нова би била последователността. Концесията е десен инструмент само когато е прозрачна, конкурентна и дългосрочна. Ако се превърне в поредния канал за приближени, тя ще бъде просто смяна на етикета върху старата практика държавата да раздава обекти, вместо да създава правила.

Политическата заявка на Прогресивна България доведе до успех на изборите, но политическите способности за изпълнение на невъзможните обещания и за отговор на нагнетените свръхочаквания явно не са налице. Заявките на управляващите в момента са да запазят статуквото държавата да остане голяма, много и навсякъде. Управленската програма се появи около стоте дни – близо хиляда мерки, четиригодишен хоризонт, демонтаж на олигархичния модел като символ-верую и твърде малко отличително в който и да е сектор. Забавянето не беше техническо – забавянето бе показателно. В програмата трудно могат да

залегнат политики, които се реализират единствено през бюджета, при абсурдното оправдание, че бюджетът „не е наш“.

Когато си във властта, ти си статуквото. Тази формула важи с пълна сила след април. ПБ спечели срещу „модела“. Лятото показа, че моделът се премества заедно с мнозинството, ако не бъде разглобен с конкретни решения.

Икономическият процес през тези месеци трябва да се чете без идеологическа замаяност. Инфлационният натиск след смяната на валутата, цените на храните и горивата, енергийната сигурност след сагата „Лукойл“ и нуждата от диверсификация не са фон. Те са тестът, по който гражданинът мери управлението. Предизборната агитационна кампания обедини мафия, олигархия и корупция в едно удобно чудовище. Лятото върна въпроса към прозаичното: кой държи цената, кой държи инфраструктурата, кой държи дефицита.

Десните решения.

Дясното решение не е омраза към социалното. То е йерархия – първо правила и конкуренция, после концесии и частен капитал в обекти, които държавата строи скъпо и поддържа зле, след това пренасочване на освободения ресурс към образование, здраве и технологии – там, където възвращаемостта е дълга и обществена. Обратната йерархия – първо жест, после данък, накрая обяснение – е лява по метода и популистка по езика, независимо как се самоназовава.

Законът за публично-частното партньорство, върнат в обсъждане след години на отмяна и фрагментация между концесии и поръчки, може да бъде полезна рамка. Може и да бъде нова бюрократична кутия. Разликата ще се види не в мотивите към проекта, а в първите три процедури: кой ги печели, при каква прозрачност, с какъв риск за бюджета, ако частникът се оттегли. Дотогава концесията е обещание, но обещанията не намаляват дефицита.

Мнозинствата и илюзията за достатъчност.

На Радев му трябват други, по-големи мнозинства, извън комфорта на 131 гласа в парламента – не защото 131 не стигат за обикновени закони, а защото истинските възли на системата се развързват с квалифицирани мнозинства, с обществено съгласие и с външна легитимност. Пълното мнозинство го задължава да бъде смел, да действа кардинално и реформаторски. Досега обаче измамният комфорт то по-скоро го е успокоил.

Припомнянето е задължително, защото екзалтацията забравя аритметиката. Пълното мнозинство в 52-рото Народно събрание почива върху около 22-23 на сто от имащите право на глас. Останалите или не гласуваха, или гласуваха за друг. Това не отменя изборния резултат – то отменя правото резултатът да бъде четен като народна акламация. Силната власт в демокрацията задължава силен коректив и ако корективът в залата е раздробен, корективът остава извън нея – в гражданското общество, в медиите, в бъдещия президент, в европейските процедури. Който се опитва да затвори и този кръг, търси не управление, а монопол.

Големият кадрови проблем на това правителство е предвидим. По-скоро рано, отколкото късно, Радев ще трябва – и по военному – да „разжалва“ хора от близкото си обкръжение, да направи промени в кабинета, в приближените кръгове, в парламентарната група дори. Лятото вече даде симптомите: полифония вместо политика, разнопосочни послания по Украйна и външните дела, гафове в номинациите, забавяне на правилник и комисии, говорене от мнозина по всичко. Комуникацията на управляващите през тези месеци остана погрешна, непрофесионална и разпиляна. Когато по различни теми говорят много хора и изпращат противоречиви сигнали, опозицията получава оръжие, а обществото – мъгла.

Двете версии на Радев – едната за вътрешна употреба, другата за международна – не се събраха в една държавническа линия. Вътре се дължи справедливост и край на модела, а навън се търси прагматика, признание и място в нишата, която някои четат като „Европа на нациите“. Докато двете версии не бъдат подчинени на една доктрина, всяка външна визита ще бъде тълкувана като пирует, а всяка вътрешна мярка – като кампания.

Комуникацията е упражняване на властта, не приложение към нея. През юни вече беше видно, че управляващите говорят разпиляно: много гласове, малко фокус, никакъв единен наратив за това какво се прави с бюджета, с енергетиката, с външната линия. Лятото не поправи този дефект. Поправи го частично само там, където самият премиер влезе в кадър по конкретни обекти. Професионалната политическа комуникация изисква малко говорители, много факти, повторяем приоритет и отказ от театрализиране на всеки дневен повод. Обратното – брифинги по всякакъв повод, приближени, които се упражняват в оценки, министри, които излизат извън ресора – произвежда шум. Шумът е полезен в кампания, но в управление той е признак, че кабинетът още не е станал институция, а е останал предизборен щаб.

Същото важи за отношението към социологията. След април част от публичните говорители продължиха да обясняват резултата така, сякаш той отменя задължението за доказателства. Друга част обърна палтата с лекотата, с която преди това венцехвалеше предишните. И в двата случая експертизата се замени с агитация. Демокрацията има нужда от анализатори, които казват предварително какви ценности защитават. Иначе манипулацията расте експоненциално – не защото хората са глупави, а защото им се продава независимост, каквато я липсва.

Националният интерес не е вкусова категория.

Националният интерес е свързан със сигурност, енергетика, образователна и технологична инфраструктура. С това всички са съгласни, защото фразата не задължава. Всеки я интерпретира както му е угодно. Със сигурност обаче националният интерес зависи от поети или възможни за поемане ангажименти, от участие в международни алианси и структури, от изпълнение на задължения по договори.

България е в НАТО, в Европейския съюз, в Шенген и в еврозоната. Това не са аксесоари към суверенитета. Това е рамката, в която суверенитетът изобщо може да бъде упражняван от държава с нашия размер и с нашето географско положение. Процедурата по прекомерен дефицит например е част от същата рамка. Концесиите ще бъдат част от нея, ако привлекат капитал по правила, а не по близост. Външната политика ще бъде част от нея, ако спре да бъде ръчно управление без дипломатически корпус и без ясен отговор по войната в Украйна.

Родолюбието не е патриотарство. Патриотарството предефинира договорите според конюнктурата, докато родолюбието ги изпълнява, защото знае, че малка държава, която преговаря сама със света, преговаря от слаба позиция. Либералната демокрация, партийната система и парламентарната република не трябва да бъдат поставяни под съмнение и не бива да стават заложник в нечии лични домогвания. Това важеше за вчерашните управляващи, на важи и за днешните.

Енергетиката остава възелът, в който вътрешната политика се превръща във външна. Специалното управление в „Лукойл“, дерогациите, предоговарянето по „Боташ“, атомните проекти и връзката с Турция като съсед и като втора армия в НАТО не търпят кампанийна двусмисленост. Тук националният интерес е измерим: сигурност на доставките, цена, която не взривява домакинствата и индустрията, и отказ от зависимост, която утре ще бъде използвана като лост. Военният опит на премиера е предимство само ако произведе ясна йерархия на целите; ако произведе само заявки и мимикрия, ще остане пропагандно и популистко усилие.

Приоритетите.

Образованието и науката през тези месеци отново бяха споменати като приоритет и отново не станаха бюджетна ос. Парите за наука у нас години наред не могат да надскочат символичното. Това не се поправя с декларация в програма от двеста страници. Поправя се с пренасочване на ресурс, освободен от държавата като строител на всичко. Ако концесиите наистина освободят милиарди, първият тест за сериозност ще бъде дали тези милиарди отиват към университети, приложни институти и задържане на талант – или към ново социално раздаване под друго име.

Има и културен пласт, който политиката пренебрегва за своя сметка. Все повече хора живеят без дългосрочна перспектива. Лесните времена раждат илюзията, че си с всички, следователно си защитен. Това е химера. Дигиталната среда умножава глупостта със същата скорост, с която умножава знанието. Грамотността остава единственият сериозен отпор срещу дигиталната диктатура и срещу следващия спасител. Управление, което не разбира този пласт, ще продължи да говори на „хората“ така, сякаш те са едно, а те не са. „Хората“ сме всички ние – различни, равни пред закона и неравни по съдба. Калъпът е лош инструмент за демокрация.

Кампанията, която още не е започнала като дебат.

Към 15 септември кампанията за изборите на 25 октомври формално ще получи своя формален старт, а съдържателно все още ще дължи сблъсък на идеи. Йотова е в най-силна стартова позиция. Гюров е втори в ранните измервания и късен в публичното изясняване. Други имена кръжат в полето на протеста и на малките партии. Вероятността лидерските дебати – с риск, с неудобни въпроси, с доктрина – да се отложат отново е реална. Позната слабост – през април тя произведе ирационален вот, но през октомври може да произведе символен президент без опозиция на курса.

Ако двойката Гюров–Кандев стигне до втори тур, отказът от разговор с ГЕРБ и с извънпарламентарното дясно ще бъде политическа грешка. Не защото дясното дължи на някого обич. А защото балотажът е аритметика на цивилизационния избор, не на чистотата на биографиите. Защото консолидацията не е капитулация – капитулация е да оставиш цялата символика на държавния глава в ръцете на вече управляващото ляво-популистко мнозинство.

Обратното също е вярно. ГЕРБ не могат безкрайно да стоят в ролята на критик без кандидат. Партия, която не издига държавен глава, свиква да бъде касиер на чужди победи. Това е удобно краткосрочно, дългосрочно обаче е отказ от бъдеще.

„Консолидацията не е сватба“.

Думата „обединение“ е компрометирана. Тя носи спомена за сглобки, за морални ултиматуми и за последващи разпади. Затова по-точната дума за есента е консолидация. Консолидацията не изисква обща партия. Изисква общ балотаж, обща цивилизационна рамка и отказ от взаимно унищожение преди втория тур. ГЕРБ, остатъчното синьо, либерално-дясното, което не приема прогресисткия завой, извънпарламентарните консервативни среди и неформалните лидери на мнение могат да не се обичат. Не им е задължително да се обичат. Задължително е да не подарят символа на държавата на вече събраната изпълнителна и законодателна власт.

Борисов вече каза, че няма да подкрепи Йотова, определяйки я като идеологически противник. Това е ясно като демаркация и недостатъчно като стратегия. Отказът да се вреди на Гюров с „непоискана подкрепа“ може да е тактика. Може да е и изчакване вторият тур сам да наложи разговора, тъй като изчакването има цена. Кампаниите се печелят и в първите седмици, когато се залепва етикетът кой е „нашият“ и кой е „техният“. Ако етикетът бъде залепен от управляващите – че Гюров е просто продължение на една от загубилите формации – консолидацията ще започне с минус.

Обратно, инициативният комитет около Гюров–Кандев не бива да се превръща в клуб за взаимно потвърждение. Президентът не се избира от семинар, а се избира от хора, които искат ред, предвидимост и да не се срамуват от държавния си глава. За да стигне до тях, кампанията трябва да говори за сигурност, институции, евроатлантическа рамка и отказ от месианство – не за чистотата на собствената биография.

Какво остава след лятото.

Между 15 юни и 15 септември управлението получи бюджет, програма и начало на разговор за концесии. Получи и процедура по свръхдефицит, късна конкретика и президентска конфигурация, в която партиите се скриха зад комитети. Сметката не излиза в полза на заявената промяна. Излиза в полза на голямата държава, която обещава да бъде справедлива, след като остане навсякъде.

Критичното отношение тук не е жест на отрицание. То е концептуално. Управление, което приема бюджет, който не признава за свой, не управлява – администрира чужда рамка и си запазва правото да обещава следващата. Партии, които не издигат кандидати, не представляват – делегират страха си. Мнозинство, което чете 131 гласа като народ, бърка залата с нацията. Комуникация, която говори с много гласове по всички теми, не убеждава – запълва ефира.

Има и икономически извод, който не бива да се губи зад персоналните сюжети. Първите месеци в еврозоната съвпаднаха с правителство, което харчи повече, отколкото е готово да признае за своя политика. Това е лоша комбинация. Политическата рамка обещава справедливост чрез държава навсякъде, което прави прогнозите още по-мрачни.

Затова следващите деветдесет дни ще бъдат по-важни от изминалите. Не защото ще се появят нови месии – тях ги свършихме. А защото ще се види дали има отговорни държавници. Защото именно такива политици внасят мерките за дефицита навреме, говорят с един глас, правят концесията правило, а не трофей, и не се срамуват да издигнат кандидат. Другото е кич с мнозинство.

Есента вече прогнозируема по дати. На 15 октомври България дължи на Европейската комисия и на Еврогрупата ефективни действия по процедурата за прекомерен дефицит и проект за финансов план за 2027 г. На 25 октомври са президентските избори. Двете дати не са случайно близо. Едната мери дали управлението умее да бъде достойно пред партньорите. Другата мери дали вътре има противовес. Ако по първата се отговори с общи мерки, а по втората – с ритуален балотаж без консолидация, зимата ще наследи не стабилност, а уплътнен монопол с европейски забележки.

Догодина.

Местните избори през 2027 г. ще бъдат истинският организационен изпит за Прогресивна България: има ли партия по места, или има само вълна и областни управители. Европейските през 2028 г. ще поставят въпроса към кое семейство искат да принадлежат и дали ще бъдат приети. Тези хоризонти трябва да дисциплинират днешното мнозинство. Засега го дисциплинира по-скоро страхът да не развали собствения си мит.

„Месиите“ ни свършиха. „Спасителите“ - също. Остава по-трудната работа – политиката като прагматика, като отговорност и като доктрина. Който не я върши, ще бъде сменен. Не непременно от по-добър.

Раздел II. Светът

Демокрация и национал-популизъм

Европа на границата на нов обществен договор?

Доц. д.н. Огнян Минчев

Изразителната победа на Алтернатива за Германия в изборите на германската провинция Саксония-Анхалт откри един политически сезон, в който очакваме да се проведат още поредица от важни за Европа избори. На 20 септември ще гласуват в провинция Мекленбург-Предна Померания и в Берлин, където също се очаква АзГ да получи над 1/3 от гласовете. На 18 април се очаква французите да гласуват за следващия президент на страната, като към днешна дата кандидатът с най-големи шансове за успех изглежда лидерът на дясно популистката партия „Национален сбор". Парламентарни избори през 2026 г. ще има и в Италия, където успешната и популярна като премиер Джорджа Мелони ще трябва да посрещне нова – вътрешна за десницата конкуренция в лицето на о.р. генерал Роберто Ваначи и неговата партия „Национално бъдеще". По всяка вероятност, на 10 ноември т.г. ще бъдат проведени извънредни парламентарни избори в Испания, където кабинетът на социалиста Санчес вече не разполага с парламентарно мнозинство. Очакванията за резултатите засега варират, но едно е ясно – най-значима парламентарна сила след изборите ще бъде Народната партия, а трета – дясно популистката „Вокс". Тези две партии са все по-успешни партньори в упражняване на властта в испанските провинции и по всяка вероятност ще намерят обща основа за управление и на национално ниво. Най-късно през ноември за нов парламент ще гласуват и в Полша, където управляващата либерална коалиция около премиера Туск намалява влиянието си, а десницата се цепи и разслоява, но като цяло набира популярност, включително партии, които са на крайния десен полюс.

Общата тенденция за засилване на десния популизъм в европейската политика не изненадва никого, но конкретните форми, в които би се реализирало едно управление на антисистемната – в най-добрия случай гранична алтернатива вдясно – са от голямо значение за развитието на цялостния европейски проект в един период на мащабни предизвикателства и трансформация. Десният европейски популизъм е многообразен – не случайно неговото представителство в Европейския парламент не е организирано в една, а в три партийни фамилии. Като започнем от „Италианските братя" на умерената и прагматична Джорджа Мелони в партията на Европейските консерватори и реформисти, като минем през Патриоти

за Европа, където членува по-голямата част от алтернативната десница – льо Пен (Национален сбор), Орбан (Фидес), Кикъл (АПС), Бабиш (АНО) и Вилдерс (Партия на свободата), и като стигнем до дясно радикалната Европа на суверенните нации, където най-значимите участници са Алтернатива за Германия, българската Възраждане и полската Нова надежда. Противоречията между отделните групи и партиите в тях са свързани както със степента на популистки радикализъм, така и с разминаването между тях по ключови аспекти на политическото управление – национално и общоевропейско. Рано или късно – и по-скоро рано, отколкото късно, тези политически партии ще влязат в реалното управление на европейските страни, ще преминат границата между антисистемни алтернативи на едно заварено, преимуществено либерално статукво, и участието в реалния системен политически живот на Стария континент. Джорджа Мелони – начело на една изразително дясна коалиция с десни радикали като Салвини и „заварени популисти" като Форца Италия – вече уверено премина тази граница. Мелони е един от най-динамичните и най-успешни съвременни европейски политици. Как ще се справят с навлизането в реалната системна политика другите дясно популистки формации в Европа?

В програмните и политически позиции на популистката десница в Европа могат да се открояят две основни групи проблеми. Първата от тях се отнася до тези предизвикателства, които Старият континент наследява от десетилетията преимуществено либерално – лявоцентристко управление в условията на глобализацията и формирането на Европейската общност като политически съюз. Тези предизвикателства са свързани преди всичко с политиките за имиграция и граничен контрол, с развитието на „зелени" политики в енергетиката и икономиката, кулминирали в т.нар. „зелена сделка", и политиките на „мултикултурализъм", отношенията между различни групи и субкултури в обществото, процесите на интеграция на общности с неевропейски произход в съвременните европейски общества. Втората група проблеми се отнася до процесите на интеграция в ЕС, до разделението между привърженици на една по-интегрирана – федерална Европа и една Европа на нации, възвръщащи своя суверенитет, придобит от институциите на Брюксел в досегашната история на развитие на ЕС. Тази група проблеми все повече се свързва с настоящите дилеми на европейската интеграция, които изискват от европейските нации да акцентират върху създаването на съвременна обща система за отбрана на Стария континент и развитието на обединена Европа като самостоен геополитически субект. Необходимостта от обща сигурност и геополитическа идентичност нараства в контекста на два паралелно протичащи процеса. Първият – нарастващата агресивност на Русия, особено след нападението срещу Украйна и разгръщането на нарастващо интервенционистични форми на пропагандна война, терористични атаки и системни провокации на Москва срещу европейските страни – особено от източна и централна Европа. Експерти по отбрана и сигурност все по-категорично подчертават високите рискове Европа да се окаже в състояние на открита военна интервенция на Кремъл спрямо една или друга европейска страна. Вторият процес се отнася до относителното отдръпване на Вашингтон от ангажиментите към НАТО и настояването европейските страни да поемат много по-съществена част от

усилията и разходите за поддържането на Атлантическия съюз и неговата система за сигурност.

В политическите позиции на голяма част от партиите на десния популизъм има съществено разделение и вътрешна противоречивост между проблемите на миграцията, екологията и културната политика от една страна, и проблемите на отбраната, геополитическата и институционалната идентичност на Европа като обединение на нации. Увеличаването на обществената популярност и на избирателната подкрепа за десните популисти се дължи в решаваща степен на техните позиции, свързани с политиките на миграция, на екология и на културна идентичност. Системната външна миграция в западноевропейските страни започва през 60-те години, когато за първи път се разтваря ножицата между динамичния икономически растеж, започнал с следвоенното възстановяване и постепенното забавяне на демографското възпроизводство. Създаването на една масова средна класа в западните европейски общества превръща цели категории физически труд в непривлекателни и несъответстващи на бързо нарастващото добро масово образование и квалификация. Ситуационният отговор е – внасяне на „временна работна сила", на работници-гости (*gastarbeiter*-и), които да поемат обслужването на непрестижните позиции на трудовия пазар. Постепенно „гостите" придобиват структурно – дългосрочно значение за устойчивия икономически растеж и след 80-те години всяка западноевропейска икономика се ориентира към внасянето ежегодно на средно около един процент от цялото население като външна работна сила. Автохтонното – местното население е успокоявано с мантри като „Тези чужди работници изработват нашите пенсии!" Те наистина го правят, но цената за това не са скромните надници за непрестижния труд. Пришълците – повечето от тях от Близкия изток и Магреб - формират затворени общности, ориентирани към запазване на тяхната верска и етническа идентичност. Интеграцията – ключът към всяка успешна имиграция – е в най-добрия случай частична. И ако първото поколение има мотивация да се интегрира в икономическия успех на новата си родина, второто и третото вече развиват други форми на мотивация и идентичност. Те са родени в Европа, но са социализирани като чужденци. Това натрупва напрежения, подхранващи негативизъм и – понякога – радикализъм. Разширява се обществената култура на гетата, толерираща хибридни форми на частична принадлежност – към Германия, Франция, Белгия, и сериозна отчужденост от това общество, в което си роден, израснал и към което по право принадлежиш. Проблемът се усложнява с непрекъснатата политическа и институционална либерализация, която толерира все по-големи маси нелегална имиграция. Тя разширява общности на още по-малка интеграция в обществото, разгърната система на организирана престъпност и полулегални гета, нарастващ обществен безпорядък, конфликт и нахлуване на чужди – враждебни стратегически и културни дневни редове като тези на радикалния ислямизъм.

Проблемите с имиграцията се задълбочават с овладяването на политическите решения от страна на все по-масови активистки групи от хора с убеждения от спектъра на постмодерното левичарство. За тях културното многообразие е не само стопанска или демографска необходимост, но и

стратегически дневен ред за „преодоляване" на „традиционния капитализъм" и бездруго следващата го експлоатация. Този път средствата за „отпътуване отвъд капитализма" са не насилствена революция и кървава диктатура, а хегемония на „мултикултурализма", която развива обществени структури на общностно многообразие, призвани да погълнат и заличат „господството на традиционния бял мъж" – капиталист, колонизатор, потисник на жени и малцинства. Тази идеология на левия радикализъм не притежава съзнание за необходимостта обществото да споделя общи културни и институционални кодове на принадлежност и спазване на обществен договор и социален ред. Резултатът е разширяване на пространствата за поведение на пермесивизъм. Обвиняването на новодошлите за това състояние на нещата не е справедливо, защото те пристигат в жадуваната „обетована земя" на Европа със своята собствена култура, обичаи и представи за легитимно поведение. Ако никой не се постарае да ги интегрира – да ги задължи да съблюдават определени правила на завареното общество, те не са в състояние сами „да се сетят" за тях. Така комбинацията между все по-хаотична миграция и все по-всеобхватен културен пермесивизъм превръща обикновените хора в „заварените" европейски общества в жертви – както на дневния ред на предприемачите, нуждаещи се от евтина и масова работна ръка, така и на левите радикали, нуждаещи се от „иновативни инструменти" – миграция и културно многообразие – за „демонтаж на експлоатацията и капитализма". Обикновените хора търсят решения на „здравия разум", за да се измъкнат от порочния кръг на този тип проблемни ситуации като се ориентират към такива политици и програми, които им обещават да се справят с тях. И ако партиите и политиците на статуквото изпитват лицемерен „срам" да признаят статуквото, то партиите на десния популизъм бързо припознават възможността да предложат решения. Демократичната система трудно поддържа вакуумни пространства, защото е изградена върху представителство. Ако разчиташ на това, че ще „затвориш устата" на недоволните – ще се наложи да ги видиш в лагера на своите политически конкуренти.

Взаимно усилващите се проблеми на хаотичната миграция и културния пермесивизъм отварят нарастващи пространства за опозиционна – първоначално антисистемна политика, чийто дългосрочен успех обаче в решаваща степен зависи от това да се легитимира като системна алтернатива. Опитите на политици като Виктор Орбан да изградят алтернативна система на „кадифен авторитаризъм" като инструмент за „нелиберална демокрация" са осъдени на неуспех – поне засега в Европа, доколкото гражданите запазват свои ресурси да оценяват и да се съпротивляват на подобно системно ограничаване на правата им за представителство. За всяка партия на десния популизъм (разбира се, това се отнася и за партиите на левия антисистемен популизъм) идва момент, в който трябва да вземе окончателно решение – дали да се интегрира в съществуващата политическа система и да използва нейните инструменти за постигане на целите си. Или да мобилизира мащабна обществена подкрепа за политическа революция – преврат, чрез който да смени „правилата на играта". По-лесно е да направиш подобен преврат в Русия, в Северна Африка или в Западна Азия, отколкото в Европа или Северна Америка, където инструментите на публичните отношения съществуват

отдавна и притежават трудно оспорима легитимност. Интеграцията в съществуващата система е по-реалистична стратегия за промяна на обществото, но за да може тя да се осъществи, антисистемният популизъм трябва да получи като партньори партиите на статуквото – на заварената политическа система. Този тип компромис – гъвкав инклузивен механизъм за включване в политическия дебат на възгледи и политически позиции, до вчера считани за „нелегитимни" – обикновено е методът, чрез който представителната демокрация оцелява и се вкоренява в общественото възпроизводство вече повече от 200 години. Алтернативата е гражданска война. Но за да се осъществи подобен процес на интеграция на антисистемните фактори в демократичната политическа система е необходим потенциал за компромис и намиране на обща основа за разрешаване на проблеми и от двете страни.

„Зелените" политики са третия основен проблемен кръг – освен имиграцията и културния радикализъм – който актуалният сблъсък между статукво и десен популизъм наследява от епохата на либералния консенсус в управлението на Европа. Екологията е важна част от общественото съзнание на новата средна класа в западния свят, чрез която се реализира стремежът за хармонизиране на отношенията между човека и природата след повече от две столетия индустриално развитие. Екологията е мощен инструмент за подобряване качеството на живот на планетата ни. „Зелената" политика се превръща в проблем когато левите европейски елити я предефинират като радикална идеология на „екологична алтернатива на капитализма". Тази идеология сакрализира отношенията между човека и природата и изобретява разгърнат дневен ред на радикална лява политика за демонтиране на капитализма и следващия го консюмеризъм като несъвместими с приоритетите за опазване на природата. В европейския политически дневен ред тази идеология създава „въглеродните квоти", затваря ядрените електростанции, форсира алтернативните източници на енергия. Всичко това е добре дошло – ако се разполага в разумен стопански и ресурсен контекст. Затварянето на немските ядрени централи бе последвано от неразумна едностранна зависимост от Русия като вносител на въглеводороди. Тази зависимост доведе до стратегическо изнудване, неоимперска геополитика и пряка агресия срещу европейската сигурност от страна на Кремъл, където повярваха, че Европа няма къде да отиде, освен да се подчини. Резултатът? Кризисна релокация на източниците на енергия за Европа, високи цени и самопричинена индустриална криза в Европа в условията на мащабно преструктуриране на световното стопанство, в условия на драматично бързо технологично обновление... Партиите на десния популизъм имат пълното право да изискват бърза ревизия и отказ от илюзорните приоритети на „зелената сделка". Светът няма да се подобри радикално, ако Европа – автор на 7 на сто от въглеродните емисии – се самокастрира чрез амбициозна програма за енергийна трансформация точно в периода на най-тежък енергиен дефицит и трансформация на източниците на традиционна енергия. Тук здравият разум е на страната на антисистемния популизъм, а не на системния „зеленизъм".

Основното препятствие пред интегрирането на десния европейски популизъм в политическата система на представителната демокрация са позициите на значителна част от тези партии по проблемите на европейската сигурност, геополитика, на отношенията с Русия и на отношението към приоритетите на европейската интеграция. Отношението на десния популизъм към Путинова Русия е основен проблем на европейската сигурност в епохата на рязко нарастване на напрежението между Москва и Стария континент – особено в контекста на агресията срещу Украйна. Не всички партии на новата десница в Европа са отчетливо „русофилски", но примерите на АзГ, Фидес, АПС и – поне доскоро – „Национален сбор" на г-жа льо Пен, ни позволяват да изведем проруската политическа идентификация на популисткия десен спектър като системна характеристика. Тя се формира преди всичко по логиката на разделението между „либерално" и „консервативно". Ако досегашното европейско статукво е изградено преди всичко върху визиите на либералния глобализъм, то режимът на Путин вече четвърт век целенасочено се идентифицира като „световен център" на консерватизма и традиционализма. Седем десетилетия Кремъл бе лидер на „пролетарския интернационализъм" преди „естествено" да преходи към обратния политически полюс на имперски мотивирания „консерватизъм". Така Москва се дефинира като част от „новия европейски консервативен проект" и дори претендира да бъде негов лидер. На практика, путиновият режим е идеологически всеяден и ориентиран към конкретни ползи – той подкрепя както крайно левите, така и радикално десните политически движения в Европа, защото те са еднакво ценни за Москва в усилията си да дестабилизират и отслабят европейските страни и ЕС. Идейното сходство между руския и новия европейски консерватизъм е щедро подкрепяно и от финансовите инжекции, с които режимът в Москва помага на десния популизъм в Европа като част от хибридната – пропагандна стратегия на Кремъл за проникване и влияние в политическите и в институционалните системи на Запада. И докато в епохата на относително релаксирани – партньорски отношения между Москва, Брюксел и Вашингтон, този тип влияние на Кремъл върху десния полюс на европейската политика можеше да бъде в известна степен толерирано, то след откритата агресия срещу Украйна от 2022 г. хибридните действия на Москва – пропагандни, разузнавателни и корупционни – се превърнаха в инструменти на пряка заплаха срещу системите на европейската и атлантическата сигурност.

Второто системно препятствие пред интегрирането на „новия консервативен проект" в мейнстрийм-а на европейската политика е превръщането на „суверенизма" в основа на дясно популисткия подход към европейската интеграция. Идеологическата битка между новата десница и ляволиберално статукво от коридорите на властта в Брюксел изглежда като основна причина за евроскептичните платформи на мнозинството от дясно популистките европейски партии. ЕС е овладяна от либерали-глобалисти, поради което адекватната стратегия на десните е възвръщането на националния суверенитет като инструмент за властово преструктуриране на Европа. За суверенизация за сметка на властовия център в Брюксел десният популизъм настоява и поради силното участие на националистическата визия в идеологическия синтез на „новия

консерватизъм". Проблемът обаче е в това, че съотношението между национална и общосъюзна политика в ЕС не се определя само от идеологическите различия между либерално и консервативно, и между глобалистки и националистически прочит на политическия интерес. По своята конструкция ЕС е по-скоро договорно пространство за координиране на национални интереси, отколкото свръхдържавна и централизирана властова структура. След кризата от 2008-2010 г., заплашила самата институционална структура на общата валута – еврото, и особено след сблъсъка между Кремъл и Запада след 2014-22 г., брюкселската властова инфраструктура, изградена върху презумпцията за административно-посредническа, хоризонтална институционална роля трябваше да се променя в посока на политико-йерархично упражняване на власт. Засилени бяха както пълномощията на Европейския парламент, така и – особено – на Европейската комисия по посока взимане на частично суверенни решения по проблеми, при които изработването на консенсус чрез инструментите на Европейския съвет – събранието на националните лидери – се оказа много трудно или невъзможно за целите на една оперативна политика. След частичното оттегляне на Вашингтон при втората администрация на Доналд Тръмп от ангажименти в сферата на европейската сигурност, и – особено с нарастването на реалните опасности от разширяваща се агресия на Кремъл към европейски страни членки, ЕС трябваше в спешен порядък да създаде една нова инфраструктура на военна сигурност за Стария континент като цяло. Така се разви форматът на „коалициите на желаещите (на решителните)", които трябваше гъвкаво да заобикалят тромавите процедури на Лисабонския договор за консенсусно взимане на решенията.

Така Европа се оказа разпъната между два противоположни импулса за своето развитие и реформиране в епохата на възстановено геополитическо съперничество, заменила международния ред на либералния глобализъм. От една страна, Старият континент не може да бъде конкурентноспособен на нарастващия брой значими международни субекти, които охотно влизат в съперничество с Европа – Америка и Китай в стопанството и търговията, Русия и значителна част от Близкия изток – в сферите на отбраната и сигурността – без да има артикулиран общ интерес, защитаван с колективна стратегия и общи политики. От друга страна, обективната дезинтеграция на идейния и ценностен проект за превръщане на Европа в „първообраз на бъдещия глобален свят" води до динамично възраждане на национални идентичности, на национални чувства и към чувствителност в защитата на националните интереси срещу „брюкселските чиновници". Как да модерираме това „разпъване" на Европа между два реално съществуващи – и засилващи действието си импулса? Краткият отговор на този въпрос е в необходимостта политическите интереси в ЕС – както на централно, така и на национално ниво – да бъдат целенасочено модерирани и координирани с цел постигане на нов оперативен и функционален баланс между общоевропейски и национални политики. В този процес трябва да бъдат включени както „остатъчните" либерално-глобалистки елити на статуквото, така и формациите на „новия популизъм" – както вдясно, така и вляво – в един общ договорен механизъм за изграждане на ефективна и адаптирана към новата епоха Европа.

ЕС се нуждае от по-силна концентрация и централизация на властта в сфери като международна търговия и конкуренция, енергетика, индустриална политика, отбрана и сигурност, граничен контрол (по Шенгенските граници). В тези сфери дългосрочният национален интерес не би следвало да претендира за автономизация и „суверенитет", защото нито една европейска страна – голяма или малка – не може самостоятелно да разгърне и да осъществи стратегия за ефективна защита на интересите си в един свят, доминиран от стари и нови държавно-политически гиганти. ЕС е форматът, при това с усилени федерални функции, който може да отстоява общия ни интерес с достатъчна договорна сила и ресурс за защита. Същевременно, ЕС – елитите на либерално-глобалисткото статукво от последните десетилетия трябва ясно да осъзнаят, че Европа се нуждае от децентрализация и ре-национализация на друг кръг значими политики. Това са политиките в сферата на културата, образованието, здравеопазването (което и сега е децентрализирано), стратегиите за национално демографско, миграционно, регионално и инфраструктурно развитие, приоритетите в развитието на националната идентификация и културните политики в сферите на междунационалните отношения. ЕС е гарант за демократичния обществен порядък в своите страни членки, което прави трудно поддържането на полуприкрити авторитарни дневни редове на лидери и партии от типа на Виктор Орбан, които са трудно приспособими към ценностната дефиниция на европейската общност на нациите. Но същите тези гаранции би трябвало да действат ефективно и в другата посока – срещу опити за крайно левичарски, деструктивни и радикални политики в сфери като безконтролна миграция, опити за културна хегемония през схеми за „политическа коректност" и „култура на заличаване" (cancel culture).

Засилването на десния популизъм в европейската политика е както заплаха за единството и ефективността на ЕС като интеграционен проект, така и възможност за целенасочено предефиниране на ЕС като ефективен проект в една напълно нова епоха чрез демократично договаряне между силно антагонизирани съперници. От една страна имаме примера на Америка, където политическата поляризация доведе до остри обществени разделения и сериозна заплаха за блокиране на важни институционални механизми на политическата система на САЩ. Нека припомним, че тази система е изграждана под презумпцията за ефективна „двупартийност" (bipartisanship) във взимането на ключови политически решения – както на федерално, така и на щатско равнище. Политическото махало на демократичния процес в Америка се разлюля твърде екстремно и води до екстремни резултати на политическо противопоставяне. Ако Европа тръгне по този път на сблъсък между радикално противопоставени политически лагери, тя не просто ще повтори дефицитите и опасностите на поляризацията в Америка. Европа е договор между национални държави, при който екстремните сблъсъци много по-лесно могат да доведат до разпад на интеграционния процес. Този разпад ще предизвика рязко изостряне на отношенията между редица европейски страни и политически общности в условия, при които нациите на „раздружена" Европа ще попаднат и под преките предизвикателства на външни за Стария континент съперници, противници и

конкуренти. Това би бил един печален край на най-ефективния в досегашната човешка история проект за интеграция и сътрудничество на доскоро съперничещи си и воювали в две мащабни световни войни народи.

Алтернативата на този печален край е само от една дума – договаряне. Ние се намираме в обективна ситуация на необходимост за защита на своите национални, общностни, многообразни интереси в една бурна епоха, възраждаща някои от най-мрачните предизвикателства пред човека в неговата нелека история. Културата на партньорство, цивилизацията на респект към легитимните права и интереси на „другия", ни водят към възможността за укрепване на европейското единство чрез предоговаряне на неговите основания в условията на свобода – за отделния човек, за всяка нация и за Европа като цяло. Да не забравяме – представителната демокрация исторически помири съперници с много по-остри несъвместимости от тези между днешните европейски „либерали" и „консерватори": В началото на 19 век демокрацията помири и интегрира оскърбената и детронирана аристократична реакция от типа „Жозеф дьо Местр", с елитите на „третото съсловие", победило в сблъсъка на буржоазните революции. Така демокрацията интегрира първообразите на „либералното" и „консервативното" в модерната епоха. В началото на 20 век демокрацията „открадна" патоса на комунистическите революционери и потребността им от „кървава класова борба" като договори реформи на капитализма, съблазнили разумната част от работническото движение. Социалдемократите се присъединиха към либералите и консерваторите в управлението на европейските нации. С цялата тази история на успеха зад гърба си, Европа би трябвало да се справи и да интегрира яростно сблъскващите се протагонисти на съвременната битка между либералите-глобалисти и консерваторите – национални популисти, което би отворило нова страница в историята на Стария континент.

Метафизика на офанзивата: Преломът в иранската доктрина за сигурност през 2026 г.

Чл.-кор. Владимир Чуков

В продължение на векове традиционната шиитска политическа теология изповядва квиетизъм и пасивност. Те се основават на доктрината за *интизар* (очакване) – разбирането, че всяка власт преди завръщането на Скрития дванадесети имам (Махди) е нелегитимна, а настъпателният джихад е религиозно забранен. Аятолах Рухолах Хомейни и неговите последователи обаче извършиха радикален преврат в ислямското право. Те трансформираха пасивното очакване в активно оперативно задължение. В този процес Хомейни наложи абсолютната форма (ал-уилаят ал-факих ал-мутлака) на управленческата теория на „попечителството на юриста-богослов“. Тази теоретична парадигма е изработвана дълго от шиитско-джаафаритските „конституционалисти“ през периода XVII–XIX век и е предлагана на *факихите* в няколко различни модела – частичен (джузии), колективен (муштарак), смесен (мухталат) и други. Избирайки абсолютния вариант, Хомейни изведе фундаменталното право, че в отсъствието на Скрития имам Върховният ислямски юрист притежава пълната юридическа и политическа власт, присъща на самия Пророк. Според съвременната парадигма на Техеран задачата на Ислямската република и нейния Върховен лидер – в ролята му на *уали ал факих* (субект в системата *уилаят ал факих*, попечителство на юриста-богослов) – е да подготви, ускори и осигури практическите условия за завръщането на Месията.

Иранската стратегическа мисъл превежда тази есхатология директно на езика на националната сигурност и външната политика чрез три строго кодифицирани условия, извлечени от религиозния канон:

- Елиминирането на „Антихриста“ (*ал Даджал*): На идеологическо ниво Техеран брандира Израел и неговите западни покровители като съвременно геополитическо въплъщение на абсолютната неправда. Унищожаването на този субект се разглежда от военното ръководство като задължително условие за настъпването на месианската ера, което легитимира радикалните доктрини за регионално сдържане.
- Хронологическата матрица на Явлението: Джаафаритските предания фиксират появата на Махди в четвъртък вечер или петък на разсъмване. Този времеви маркер е кодиран в иранското военно планиране. Изборът на дни за провеждане на мащабни маневри, изстрелвания на балистични ракети или символични атаки от Корпуса на пазителите на ислямската

революция (IRGC) често се съобразява с тези свещени прозорци за метафизична легитимност.

- Освобождаването на Йерусалим (*Ал Кудс*): Кулминацията на месианското завръщане изисква Очакваният имам да отслужи първата си публична молитва в джамията „Ал Акса“. Следователно заличаването на държавата Израел се издига от конвенционална политическа амбиция в ранг на абсолютно шариатско условие за спасение. Докато градът е под чуждо управление, Явлението е невъзможно. Затова IRGC концептуализира плановете си не чрез поддържане на мирно статукво, а чрез подготовка за решителния сблъсък.

В рамките на иранската теория за сигурността доктрината на Хомейни претърпя ключова еволюция при втория Върховен лидер, аятолах Али Хаменей, кодифицирана като *хокумат-е еслами* (ислямско управление). Тя консолидира религиозния монопол над всички държавни и силови институции. Според тази формула оцеляването на ислямската държавна система е по-важно от всяка отделна религиозна разпоредба, ако тя застрашава ядрото. Сигурността на Иран се издига в абсолютен метафизичен императив: отбраната на държавата е равна на отбраната на самата вяра (*дин*).

Следващият оперативен стълб беше доктрината *Defae Pishgirane* – превантивна или предна отбрана (*ал дифаа ал истибаки*). Стратезите на IRGC приеха, че конвенционалната защита на географските граници е неефективна срещу технологично превъзхождащия враг (САЩ и Израел). В тази светлина отбраната беше изнесена дълбоко в географската периферия на Близкия изток. Иран отказа вестфалските ограничения на суверенитета. Сигурността на страната започна да се защитава не по линията на река Шат ал Араб, а по брегове на Средиземно море (Ливан), в Баб ал Мандеб (Йемен) и по поречието на Ефрат (Сирия и Ирак). Тази асиметрична формула купи сигурността на Техеран на цената на контролирана ерозия на суверенитета на съседните арабски държави.

Въпросната шариатска матрица обаче претърпя драматичен поврат през лятото на 2026 г. Той беше предизвикан от окончателния колапс на дипломатическите усилия между Техеран и американската администрация. Подписаният на 15 юни 2026 г. Меморандум за разбирателство (MoU), който наложи 60-дневно временно прекратяване на огъня с цел отваряне на трафика през Ормузкия проток, пропадна напълно. Споровете около точка 5 (относно правото на Иран да управлява едностранно корабоплаването в протока) и отказът на САЩ да вдигнат морската блокада върнаха региона на ръба на войната.

Последиците от този дипломатически застой доведоха до официална ревизия на иранската стратегическа парадигма. Висшето военно ръководство на страната, под прякото ръководство на новия Рахбар – Върховния лидер Моджтаба Хаменей – и новоназначените твърдолинейни командири в IRGC, ясно заяви преминаването от дефанзивна позиция към изцяло настъпателна и проактивна военна доктрина.

В научно-теоретичен план този обрат предефинира концепцията за сигурност (*ал амн*) през три нови оперативни принципа:

Изоставяне на реактивния модел: Политическият заместник на IRGC бригаден генерал Ядолах Джауани и съветникът Мохамад Реза Накди официално декларираха, че Иран повече няма да изчаква САЩ или Израел да определят условията на конфликта. Ако конфронтацията е неизбежна, Техеран ще атакува пръв. Стратегическите сили ще изнесат бойните действия извън границите на републиката. Нещо повече, новият секретар на Висшия съвет за национална сигурност Мохсен Резай заяви, че ако САЩ не вдигнат морската блокада, Иран ще изнесе своите удари в Индийския океан и Средиземно море. Счита се, че усилията ще бъдат да се саботира нормалното корабоплаване в стратегическите проливи Малака и Бангка в Далечния изток (по модела на Ормузкия проток). В този контекст се наблюдава изключително активизиране на спящите клетки на подразделение 4000 към разузнаването на IRGC в Тайланд, Малайзия и Индонезия под ръководството на генерал Рахман Мукадам. В същата светлина могат да се анализират и постоянните заплахи към страни като България и Кипър, обвинявани от Техеран, че отдават териториите си на американски военни самолети за удари срещу ирански обекти.

Синхронизиране на командването за бърза офанзива: Централният щаб „Хатам ал Анбия“ бе изцяло интегриран в структурата на Генералния щаб на въоръжените сили. Тази институционална реформа повиши оперативната скорост при вземане на решения за нанасяне на изпреварващи удари срещу критични обекти на противника при непосредствена опасност от агресия.

Инструментализиране на устойчивия хаос: Висшият преговарящ Мохамад Багер Галибаф потвърди, че Ормузкият проток ще бъде използван като офанзивно оръжие за икономическа война чрез налагане на ирански контрол и такси върху преминаващите кораби. Наред с това новата настъпателна формула обхваща превантивни кибератаки, саботажи на критична инфраструктура и удари с балистични ракети за разбиване на американската морска блокада.

Следователно в реалността на 2026 г. иранската шариатска формула замени класическия *джихад ал дифаа* (отбранителен джихад) с изпреварващия сблъсък. Техеран стигна до извода, че мирът при американски натиск е по-опасен за оцеляването на режима, отколкото преминаването в пълна офанзива. Сигурността на Ислямската република вече се купува чрез съзнателно инициране на „стратегически изненади“.

Тази ревизирана формула изисква строго разделение на врагове и съюзници, постигнато чрез инструментализиране на класическата норма *ал уила уа ал бара* (лоялност и отхвърляне). Посредством член 154 от Конституцията Техеран разделя света на два антагонистични лагера:

- Лагерът на угнетените (*мустаадафин*): Към тях Ислямската република проявява *уала* (лоялност и подкрепа). В тази категория Техеран умишлено включва не само шиитските малцинства, но и палестинските сунитски фракции. Това позволява на държавата да се позиционира като техен самозван шариатски покровител и да разширява влиянието си.

- Лагерът на угнетителите (*мустакбирин*): Спрямо тях се прилага правото на *бара* (пълно идеологическо отхвърляне). Този лагер се оглавява от САЩ (Големия сатана) и Израел (Малкия сатана). Всяка съпротива срещу техните интереси се издига в ранг на свещено задължение, което стои по-високо от резолюциите на ООН.

Практическото проявление на този модел се координира чрез „Оста на съпротивата“ (*михуар ал мукауама*). Тя функционира като уникално съчетание между шиитското право и персийската имперска традиция за асиметричен натиск. Тук ключова роля играе пренасянето на принципа *такия* (религиозно прикриване) от сферата на персоналното оцеляване в сферата на специалните операции, под формата на *инкар-е естратежик* („стратегическо отричане“). Когато силите „Ал Кудс“ насочват операциите на хутите в Червено море или на милициите в Ирак, дипломатическият апарат на Техеран категорично отрича пряко участие, представяйки действията им като автономна местна съпротива. Това позволява на Иран да постига целите си, без да понася директен конвенционален удар върху собствената си територия.

Особено изчистен вариант на този шаблон носи писмото-послание от 30 август 2026 г. на Духовния лидер Моджтаба Хаменей до управляващите арабски монарси в страните от Персийския залив. Там той използва шариатска терминология, претендирайки да представлява цялата *умма*, общността на вярващите чрез т.нар. „Кораническа стратегия“, изградена върху три направления:

- Десуверенизация на противника (*ал куфр ал алами*): Ислямската република лишава САЩ от статута им на конвенционален международен субект. Вашингтон бива дефиниран като абсолютно и заклето неверие, неспособно на траен мир. Всяка дипломатическа отстъпка пред него се рамкира като теологично вероотстъпничество.

- Законът за твърдостта и милостта: Възприемат се два принципа, изведени от кораническата сура „Ал Фатх“. Твърдостта срещу невярващите легитимира асиметричната война и развитието на балистичните програми. Същевременно „милостта помежду си“ изисква заличаване на вътрешните спорове пред външната заплаха. Това позволява на режима да криминализира вътрешното политическо несъгласие, класифицирайки го като съучастие във войната на страната на врага.

- Телеологичен оптимизъм (*ал хак* срещу *ал батил*): На материалното и технологично превъзходство на Вашингтон Иран противопоставя метафизичното обещание за неизбежния триумф на истината (*ал хак*) над лъжата (*ал батил*). Моджтаба Хаменей рамкира текущата фаза като решаваща, твърдейки, че крайната победа е по-близо от всякога в настоящата реалност на 2026 г. Този наратив неутрализира ефекта от икономическите санкции, вдъхвайки усещане за историческа предопределеност.

Оригиналният характер на тази шариатска формула се крие в органичната симбиоза между строгата религиозна догматика и дълбоко вкоренения персийски

национализъм. Иранското разбиране за сигурност функционира като специфичен етнорелигиозен хибрид. Персийското геополитическо мислене е исторически обременено от усещането за географска уязвимост (поради липсата на естествени бариери на Иранското плато) и цивилизационна затвореност спрямо арабския и тюркския свят.

След Ислямската революция от 1979 г. шиитското право беше инструментализирано като универсален концептуален език, чрез който персийското държавно ядро се опита да пробие своята геополитическа изолация. Това обаче не стана. Именно това остро чувство за геополитическа уединеност накара в края на август 2026 г. в Душанбе, Таджикистан, първият вицепрезидент на Иран Мохамад Реза Ареф да предложи създаването на „Организация на персийско говорещите страни и региони“. Техеран открито заимства този модел от Организацията на тюркските държави, чиито основи Турция положи още в началото на XX век. Чрез подобен цивилизационен контраполюс иранското ръководство се опитва да намери прагматичен изход към Централна Азия – и по-специално към Таджикистан, но и към Афганистан – залагайки на споделеното езиково и културно наследство извън чисто ислямската реторика.

Шиитството има за цел да предостави на Ислямската република идеологическото знаме, необходимо за прескачане на етническата бариера и за проектиране на сила навътре в арабския свят. Парадигмата за сигурност целенасочено експлоатира доктриналния култ към *шахада* (мъченичеството), превръщайки саможертвата на имам Хюсейн при Кербала в мотивиращ фактор за хиляди арабски шиити в региона. Тези прокси маси се сражават ефективно за стратегическите интереси на Техеран, вярвайки, че защитават ислямската правда.

Финалната равносметка налага ясно дефиниране на вътрешния парадокс в концепцията на Техеран. Доктрината *Defae Pishgirane* (превантивна отбрана) се оказва успешна за съхранението на клерикалния режим, но същевременно се превърна в перманентен генератор на несигурност за целия близкоизточен регион в реалността на 2026 г. Превеждането на класическите категории на ислямското право – *фикха* – в оперативни военни доктрини подкопава концепцията за международно признати граници и суверенна държавна отговорност. Ислямската република доказва, че в рамките на нейната парадигма сигурността се концептуализира не чрез стабилност, а чрез динамично управление на регионалния хаос. Границата между войната и мира бива умишлено размита в името на висшия метафизичен суверенитет на юриста-богослов.

Section I. Bulgaria

The Political Situation in Bulgaria

Assoc. Professor Dr. Tatyana Burudzhieva

The Government

Assessments of the First Hundred Days

In the midst of the summer holiday season, the government marked its first hundred days in office. For the opposition parties, this was an opportunity to present their assessments, and they wasted no time in doing so. In a succinct but categorical statement, GERB pointed to the lack of any connection between the promises made during the election campaign and concrete actions to fulfil them. According to Borisov, Radev has lost his standing as an alternative because he is now the one in power. The cabinet is to blame for the growing budget deficit, delays in the government's programme, its personnel policy, and high prices. In September, Borisov continued this line of attack, largely in the realm of political sarcasm. Speaking to GERB supporters, he declared that Radev had wanted power and had obtained it, but would now have to deal with the problems that came with it. He likened this to coveting one's neighbour's wife and then actually getting her. This rhetoric advances the argument that "they were greedy for power, and now they cannot govern, do not know how to govern, and constantly make mistakes": governing is not such a simple matter, and merely wanting power is not enough—one must know what to do with it. This argument makes it possible to develop a wide range of criticisms of the current government and its performance, all centred on one point: GERB governed better.

For PP, the budget remains a central subject of criticism of the government's actions. It allows Asen Vasilev to present himself as an outstanding professional against the backdrop of Minister Donev, who is struggling in his new role, and Prodanov, the chair of the parliamentary budget committee, who has committed quite a few blunders. The attack launched over the 2026 budget is continuing and will intensify with the forecasts and forthcoming debate on next year's budget. PP's second line of attack against the Radev cabinet concerns appointments. The party comments on every individual appointment and elaborates its position: Radev is not leading Bulgaria towards a change in the model of governance. On the contrary, his appointments and personnel selection represent a return to the old model. This argument is central to DB, which develops it further by asserting that the Radev government's first hundred days have brought not reform but a takeover of the old model and the emergence of new systemic risks, primarily concerning the country's pro-Western orientation.

The polling data concerning the government's first hundred days are particularly revealing. On the one hand, assessments remain entirely within the electoral proportions recorded in April: slightly more than 40% are satisfied with the government's actions, while just over 30%—roughly the combined electoral result of the opposition—give it a negative assessment. On the other hand, only one in four Bulgarians believes that the government is offering genuine solutions to the major problems facing the country and society. A clear illustration of this discrepancy is the government's proposal for a basic basket of essential goods and a “fair” price. These initiatives followed ideas put forward by one of Radev's former caretaker ministers and drew the agricultural sector into a problem that falls squarely within the remit of the Ministry of Economy. Market mechanisms, competition, and relations with investors and economic actors operating on the Bulgarian market, such as the major supermarket chains, have little to do with food-quality control, which is the responsibility of the Minister of Agriculture. Naturally, the problem of prices can hardly be solved through government measures designed to intimidate market participants, or without professionals and analysis of pricing methodologies. There are enough examples of good practice from which workable ideas could be drawn, but all of them require time. Containing prices was a challenge the new government could not avoid, but assuming responsibility for reducing them rapidly was not a wise decision. Consequently, the problem of high prices was neither solved nor even partially brought under control. On the contrary, the new authorities created an even greater mess, with each new step and proposal capable of generating only criticism and disappointment.

The risk of another surge in prices over the coming months remains, while the government is falling back on familiar approaches: fairly limited compensation for only small sections of the population, and measures that deepen perceptions of injustice, reinforce the distance between those in power and people's problems, and underscore the failure to honour election promises. Ultimately, prices could prove to be the single most influential factor, shaping the most enduring attitudes: they cannot cope; they do not know what they are doing; they do not understand people's problems; every action is undertaken merely for the sake of appearing active, without actually solving anything; and so on.

The prevailing assessment that no meaningful action has been taken to contain prices and inflation, together with the economic and practical inadequacy of the proposed methodology for determining the so-called “fair price”—whatever that expression may mean, since it remains unclear not only to citizens but also to those in government—is only part of the mounting disappointment. To this we must add the fight against corruption, an area in which Radev is also attempting to test and implement ideas that can hardly be regarded as effective solutions. One emblematic example is the proposal to award major construction projects—roads, motorways, and large infrastructure facilities—through concessions. Radev's argument is that because the concessionaire will not only build but also maintain and repair the infrastructure, this provides a fundamental guarantee of the quality of the work. Unfortunately, no such necessary connection exists, as Bulgarians' experience with all kinds of concessions demonstrates, especially concessions involving the provision of services. The examples of concessions for water supply and household electricity make Bulgarians sceptical of this approach from the

outset. Thus, the idea that concessions will guarantee less corruption and dispel suspicions of corruption among those in power carries more risks than assurances. It is difficult to prove that no corruption occurred in the award of a concession, just as it is difficult to persuade the public that the concessionaire alone bears responsibility for every subsequent problem. Public opinion is unlikely to transfer its suspicions and dissatisfaction away from the government and onto concessionaire companies alone, because those companies' actions, omissions, and mistakes ultimately result from a government decision. Attempts by a government to absolve itself of responsibility therefore usually achieve little of substance.

Public opinion is also sceptical about the government's foreign-policy positions. Here, Radev's choice of foreign minister is a more significant problem than any specific positions or actions taken by the government. The measures taken to withdraw the minister from public attention and bring first the prime minister himself, and from early September the incumbent president as well, to the forefront will have a corrective effect. The progress achieved towards removing Bulgaria from the list of grey economies, Bulgaria's comprehensible positions within the EU as presented by Yotova, her positive assessment of the Radev government, and the various initiatives and reforms launched by Radev in September will undoubtedly have a positive impact on public assessments of the government's foreign policy.

Thus, after the initial months of taking control of the levers of power and confronting the realities of government, the cabinet appears stable and unshaken, with no loss of trust, but with disappointment brewing and distrust becoming more entrenched among different groups in society. The conclusion is that the principal problems Radev identified as priorities have not received solutions that meet with public approval. Moreover, those in power have themselves reinforced the perception that they do not know exactly what they can solve or precisely how to solve it. Good ideas require effective solutions, and this is where the enormous risk for this administration lies: the governing parties lack clarity about the necessary solutions, while contradictions persist between proposals and actions at different levels, across different branches of government, and among leading figures in the governing majority.

Overall, Radev missed the crucial first months in office in which to launch the radical reforms he promised his voters. Even the government's programme was presented only after the assessments and debate concerning its first hundred days had concluded. What stands out most in that programme is the absence of a connection between its stated objectives, planned actions and decisions, and expected results. This perpetuates voters' tendency to postpone their final judgment of the government, reflected in its continued high ratings in opinion polls. The beginning of the autumn political season in September is marked by expectations of reforms, the 2027 budget, and solutions to citizens' immediate problems.

Reform Proposals

The reform proposals presented in several sectors give Radev an opportunity to direct attention towards new, concrete hopes for solving problems. In doing so, he can largely

compensate for the government's inability to deal with prices and demonstrate a determined effort to change the model of governance.

The announced plans for education reform met with the greatest understanding but also generated serious tensions. The idea of replacing the “money follows the student” funding model offers not only an opportunity for the government to gain public approval but also a step towards addressing a range of problems, including widening disparities in students' preparation and the quality of teaching, weakened oversight, and declining discipline in the educational process. The education reform aims to raise the status of teachers, ensure the autonomy of education in the face of growing dependence on and influence from civil society organisations and parents, and standardise knowledge nationally by introducing a single textbook for each subject, beginning with the humanities. Only a day or two after presenting the reform, the government abandoned the single-textbook proposal, offering the absurd argument that it would eliminate competition between publishers. In practice, competing textbooks from different publishers not only allow for divergent interpretations of history but also guarantee rising textbook prices, an uncontrolled proliferation of supplementary learning materials and, of course, opportunities for corruption through the “incentivising” of teachers and school principals to recommend particular textbooks. The chaos in students' preparation extends so far that universities are drawn into these arrangements as well: for example, different universities recognise different biology textbooks for their entrance examinations and assessments, and consequently require preparation based on different materials.

The idea of restoring families' and parents' trust in the education system is readily undermined by the government's inconsistent positions. Equally, it is difficult to inspire confidence among teachers in an administration that cannot bring itself to defend and implement its own reform proposals.

The situation is similar in the campaign against gambling. The Radev administration's reform begins with the introduction of legal barriers to quick loans, particularly tighter regulation of registration, interest rates, and other conditions. It is difficult to dispute the observation that the restrictions on gambling advertising introduced by PP–DB have been ineffective: BGN 66 billion has circulated through gambling in a single year. PB advocates removing gambling advertisements not only from roadsides but also from populated areas, increasing taxes, and even restricting online betting and advertising. The argument that sport cannot be entirely dependent on gambling advertisers is also sound.

Unlike education reform, Rumen Radev has involved himself directly in gambling reform. He announced that comprehensive changes were being prepared to bring transparency to the gambling industry, improve tax collection, and prevent money laundering. Yet another step backwards followed when legislative proposals already submitted to the National Assembly were withdrawn. How far the government will go with gambling reform remains an open question, whereas the prime minister's prioritisation of gambling over education reform is already an established fact. Whether the government will handle gambling as it handled prices is the question Bulgarians are asking today.

The government's economic ambitions sound even grander: a transition from an economy based on cheap labour to one driven by high-value-added investment. Radev takes pride in his vision of a Europe that needs a strong space ecosystem to be sovereign and prosperous. At the space summit in Paris, he reported to Bulgarians on a contract signed between a Bulgarian and a French company, as well as investments attracted for the high-tech industrial park and space and defence centre in Dobroslavtsi. Minister Pulev added to this list of efforts to attract investment in high technology and artificial intelligence through his visit to China and the promise—made by yet another Bulgarian minister—of investment in developing electric-vehicle manufacturing in Bulgaria.

We dwell on these examples because they illustrate the government's conduct: confidence and self-assurance when announcing intentions, but a lack of consistency and staying power in carrying them out. The way the authorities now discuss prices provides further evidence for this conclusion. As the prime minister says, Bulgaria has a market economy, and the government can only limit price increases or ease inflationary pressures. In principle, that proposition is difficult to dispute. The problem is that the government had already boasted about its decisive measures and their unquestionable effectiveness before finally acknowledging the objective situation. At the same time, Prime Minister Radev noted a positive trend towards slower price growth over the preceding two months. We should merely recall that these were the summer months, when fruit and vegetable prices usually fall. According to the prime minister, this decline is attributable to the controls and sanctions imposed by the government. The reported increase in transparency around price formation also appears to belong more to the government's aspirations than to market reality. The persistent problem concerning prices and inflation in Bulgaria remains the government's unwillingness to focus on coherent, interconnected steps and measures capable of producing lasting results. The tendency is to seek quick political fixes that increase the risk of another cycle of price rises in the absence of effective measures to control the underlying processes. How Bulgarians will react at the beginning of winter to higher household bills and persistently high prices compared with those in other European countries with far higher living standards, and whether these realities will affect the government's approval ratings, are questions for future analysis. The ever-growing number of problems the government has taken up but failed to resolve will increasingly influence public opinion of its performance.

Forthcoming Conflicts and Prospects for Their Development

Despite all assurances of the exceptional importance of judicial reform, it is clearly in danger of stalling. The Supreme Judicial Council (SJC) will be elected under the old rules because PB's proposals to change those rules—by reducing the required majority—would necessitate constitutional amendments. This is yet another, let us say, insufficiently thought-through step, without even beginning to discuss the rather low level of professionalism demonstrated by PB in drafting legislative proposals. It remains unclear exactly how the necessary constitutional majority will be secured, given that the only position articulated by Prime Minister Radev is that the election of the SJC must not become an exercise in political “horse-trading”. To embark on changes in the judiciary, let alone genuine reforms, the governing majority and its government must demonstrate a clear vision and specify the reform's concrete parameters. A lack of understanding of what

kind of reform is needed and how it is to be carried out can lead only to piecemeal action, the predominance of proposals from an opposition whose ideas diverge, confusion, and, logically, the judicial reform's eventual deadlock.

Reforms of the security and intelligence services are still confined to dismissals and appointments. The government claims to have taken measures to improve efficiency, professional training, and technical resources. The objective, Prime Minister Radev has stated, is for the services to work for national security rather than for particular political circles. The latest personnel changes were reportedly necessitated by evidence of links to individuals associated with dubious groups. Naturally, because the activities of the services are not sufficiently transparent, both the claims of political interference in their work and the claim that the stated objective—strengthening national security—is being achieved must be taken on trust. The question of trust is different, however, when it comes to the repeated claim, addressed both to Bulgarian audiences and to international partners, that the oligarchy in Bulgaria has been defeated. The government's attempts to reinterpret Prime Minister Radev's claim as meaning the destruction of the oligarchy in politics, rather than the oligarchy as such, which supposedly remains in the economy, merely cast doubt on whether those in power correctly understand the meaning of the term “oligarchy”. And if they do not know what an oligarchy is, how can they act effectively to dismantle it?

Placing any reform, change, or other political action in the realm of trust versus distrust instead of effectiveness versus ineffectiveness leads to only one conclusion: the Bulgarian government is still operating under the motto “the important thing is to be seen doing something”. The Road Safety Reform Plan presented by Radev to the Council of Ministers reveals the same approach previously adopted by GERB. Instead of the state agency established by GERB, Radev proposes creating a digital core by the end of 2027, which is expected to deliver results by the end of 2028. As in numerous other sectors and with each proposed reform, Radev places his trust in people who apply an administrative approach rather than relying on expert analysis and professionalism. The exception appears to be the administrative reform announced in the very first days of his administration, which never materialised—perhaps precisely because professional administrators were not involved in it.

The overall impression of the government's actions before and after the summer break is that it is buying time. After its first rather hesitant moves, and even after decisive but fruitless actions—for example, on prices and the basket of essential goods—the government appears to be entering a new phase of flooding the public sphere with reforms, ideas, intentions, and assessments:

- The fight against corruption—with a proclaimed victory over the oligarchy;
- The fight against rising prices—with comprehensive information and an effective response;
- The fight against the grey economy—with restrictions on quick loans and gambling advertising;
- Judicial reform—with negotiations over the election of the SJC;

- Reform of the security services—with personnel changes;
- Education reform—with proposals that are subsequently replaced;
- Healthcare reform—with extensive inspections by the Ministry of Interior and the State Agency for National Security (SANS) at pharmacies and pharmaceutical warehouses.

Infrastructure development will probably be postponed by approximately a year because legislative amendments are needed and motorway and strategic infrastructure projects are to move to concession-based contracting. Results from the ambition to restructure investment and the economy will likewise only be expected in the future. Accordingly, achieving tangible results from government policy will require the cabinet to accomplish two tasks: establish effective communication that can sustain growing expectations of change until the measures taken produce results, and minimise mistaken decisions and moves. Public attention can be occupied with intentions and promises for only a limited—and not particularly long—period.

In October, we can expect an even fuller array of promises of change across different sectors, as the debate over the new budget will provide an opportunity to discuss the government's sectoral priorities. This is unlikely to present a coherent picture of sectoral policies, but it will delineate areas of expectation and hope that the government needs. At the same time, the government will come under increasing pressure as time runs out for it to report tangible achievements rather than the promises of future results it has reported so far.

Key Factors Influencing Attitudes Towards the Government

Winning the presidential election is one of the government's objectives, which probably means postponing difficult decisions until after the vote. This, in turn, means that alongside existing problems, society may face others made worse by delay. One example is the resolution of the Petrohan case. Following the April elections, this tragedy has been drawn into yet another election campaign. As a result, any decision concerning Petrohan becomes increasingly unacceptable to one or the other of the ever more radically opposed communities. Ultimately, any future court ruling is condemned to receive politicised assessments. In practice, this will become a demonstration of whether the government is capable of addressing any other problem. Petrohan is not merely an opportunity to gain an electoral dividend. It is a catalyst for judgments about how the Radev government acts when confronted with a deep-rooted problem of strategic importance to society. What is happening to our children, and what kind of Bulgaria are we building for them? The answers to these questions will provide the background against which opinions, assessments, and motivations for supporting or rejecting the current administration will take shape.

The second key factor is the financial situation of households. The government's lack of vision, its focus on measures of questionable effectiveness, and its refusal to undertake a serious analysis and present a programme of measures—similar to the road-safety programme, or whatever one might choose to call such strategic action—all reinforce the concerns with which Bulgarians went to the polls in April, concerns that have neither

diminished nor disappeared. The Minister of Economy's desire to prove himself in office by attracting investment should not excuse his complete lack of engagement with the abnormal state of prices on the Bulgarian market. The belief that the future matters more than the present is becoming a factor that hinders the government and runs counter to the logic of political processes: trust in promises about the future is granted at elections and wins power, but retaining power depends on the trust earned every day in the present by solving the problems of people and the state.

The “Messiahs” Have Run Out. So Have the “Saviours”

Professor Dr. Rosen Stoyanov

The three months between mid-June and mid-September 2026 were not a period of “calm after victory”. They were a period in which an absolute majority was supposed to become governance, the budget was supposed to become policy, the programme was supposed to become priorities, and the presidential contest was supposed to offer an alternative. None of these four things happened in the full sense of the word. Something else happened instead: those in power began to discover that comfort in the parliamentary chamber does not amount to a mandate from the nation, that populist declarations do not constitute governing competence, and that parties which declined to nominate candidates of their own had not defeated their opponent but had betrayed their own voters.

The period began with the belated presentation of a budget disowned by those in power, continued through an excessive-deficit procedure and a hundred days without a government programme, and ended with presidential candidacy announcements made before the committees supposedly responsible for nominating the candidates had even been formed. This is not a chronicle. It is a diagnosis of the form in which power is exercised today.

The summer of 2026 is Bulgaria's first summer in the euro area and the first summer of a government with an outright majority after years of fragmentation. These two circumstances should have produced predictability, but instead they generated a different kind of tension. The predictability brought by the euro turned out to be the predictability of a bill that Brussels was no longer prepared to defer. In this sense, the period was a test not of loyalties but of capacity.

Conceptually, this administration should be assessed through four questions. First, what does the government do with taxpayers' money now that it can no longer conceal the deficit behind the lev? Second, what does the state do as an economic actor—does it remain a net investor, or does it finally establish rules for private capital? Third, how does it communicate—is there a consistent line or a cacophony of loyal apologists and populist agitators? Fourth, what alternative does it leave outside itself, particularly in the presidential election cycle? The answers to these four questions over these ninety days are more alarming than reassuring.

Our “Messiahs” Have Run Out. So Have Our “Saviours”.

The field of presidential candidates in mid-September reflects the crisis of the parties, not a surge of civic engagement. One candidacy is proactive, strong, and electable: that of President Iliyana Yotova, who quickly secured the support of the Bulgarian Socialist Party (BSP) and subsequently Progressive Bulgaria. Within the centre-right liberal community,

a proposal for a candidate was initiated by Democrats for a Strong Bulgaria—first by Kostov and subsequently by Atanas Atanasov. What followed were timid attempts at publicity, an inability to communicate effectively, postponement and political coyness, until the Gyurov–Kandev ticket was finally announced. The paradox in both cases is identical: the candidates' intentions were announced first, and only afterwards were the initiative committees established to nominate them.

This sequence is backwards. In a normal party democracy, the organisation produces the candidacy. Here, the candidacy searches for an organisation because the parties have become afraid to act as parties. The principal political forces betrayed their voters, sympathisers and core electorates by not daring to nominate party candidates. The office of president is political both constitutionally and in its very essence. Pretending that being "above party politics" washes away responsibility is convenient camouflage. It spares party leaders the risk of putting forward someone who might become an internal rival tomorrow. It also spares them the obligation to formulate a doctrine.

In this connection, we also witnessed the collapse of the so-called Forum for Democratic Action, which failed to fulfil its one and only task: finding a candidate for "the right". In the end, it transpired that its members wanted someone else to stand for election so that they could then endorse that person. This is not leadership. It is the outsourcing of political will.

For the first time, GERB did not nominate its own presidential candidate and did not even register for the forthcoming election. Borisov repeatedly stated the need for a single, electable right-wing candidate who could offer an alternative to the very real possibility of an excessive concentration of power in the hands of "the left" and Radev. Whether some welcome this or others refuse to accept it for now, what is needed is not a merger or another makeshift coalition. What is needed is consolidation of the right-wing vote ahead of the second round. Without it, the run-off will be a ritual rather than a choice.

President Yotova's prospects are strong. She benefits from institutional name recognition, the apparatus of a political force already in government, and the momentum associated with being the first woman to hold the office. Nevertheless, no election is predetermined.

Ultimately, whoever becomes president of the republic, what matters is that we should not be ashamed of him or her. This is not an aesthetic criterion. It is a criterion of civilisational choice: will the head of state be a guarantor of the constitutional model and of our Western commitments, or an extension of the party hierarchy that already controls the executive and the parliamentary majority?

Our messiahs have run out because they proved to be merely people with a majority. The saviours have run out too, because salvation turned out to mean a budget bearing someone else's signature, a programme delivered late, and concessions promised for next year. The yearning for a firm hand has not disappeared, but a firm hand without a doctrine is only a gesture.

During the spring and summer, Yotova attempted to distinguish her style from that of her predecessor: more protocol, a more visible effort to maintain distance, and a more

cautious assumption of responsibility for the caretaker cabinet. As an assertion of independence, this was sensible. As a candidate, however, she cannot remain merely an institutional corrective. The support of the BSP and Progressive Bulgaria places her within the equation of the majority already in power. This does not make her illegitimate; it makes her part of a governing force seeking control of yet another institution. That is precisely why the counterweight should not be an "anti-Yotova", but a different conception of the presidency: a guarantor rather than an extension, a vision of an alternative, a doctrine rather than a committee.

Gyurov entered the race late and from a position presented to him by circumstances: that of caretaker prime minister. The delay in announcing his candidacy was not a tactic of cultivated mystery but a lack of resolve. In politics, an air of mystery works only until it begins to resemble indecision. Voters interpret indecision as weakness, while party machines take it as an invitation to fill the vacuum with their own people and interpretations.

Nor should another illusion be repeated: that the "democratic community" possesses the moral prerogative to decide who is an acceptable candidate. This self-sufficiency has already confined the right within narrow boundaries and deprived it of breadth. If the same reflex is repeated in October, the outcome will be identical: outright defeat with a "clear conscience".

Oversized, Eclectic, Kitsch Politics

Democratic civil society is characterised by citizens being represented by politicians in power, but also by a contest between alternatives. Often one of these alternatives prevails not because justice is on its side but because it has better resources, is better organised, and understands how publicity works. This competition is a fact, but it is also a norm. We must not delude ourselves into believing that truth, credibility and equality of opportunity always prevail, simply because some are stronger than others. And yes, truth is quite often sacrificed in this contest. Our opponents prevail not because they are numerous or promote the "correct" messages, but because they are visible, loud, patronising and scandal-provoking. Publicity "likes" that.

The problem is not the possibility that an enormous share of public power may become concentrated within one political camp. The danger is that power may become concentrated in one pair of hands. A strong candidacy to counter President Yotova is therefore not a matter of party comfort. It is a declaration that an alternative exists. Without one, democracy contracts into procedure, and procedure becomes mere decoration for a decision already taken.

What we have witnessed in Progressive Bulgaria's administration over the summer is oversized, eclectic, kitsch politics. Oversized—because it claims to be completely transforming the model, while using an outright majority as though it were a blanket absolution. Eclectic—because it simultaneously talks about dismantling the oligarchy and maintaining a state that is large, pervasive and present everywhere; supposedly about reducing regulation, while proposing "voluntary" baskets of price-controlled goods. Kitsch—because form overwhelms substance: grandiose goals, thousands of measures, few reforms, and abundant praise from fellow travellers.

The parties abandoned their fundamental duty—to represent their voters, lead political processes and offer alternatives—and camouflaged themselves as "initiative committees". Voters, however, are not particularly interested in makeshift coalition arrangements. They are interested in candidates: strong, electable figures backed by structures, organisation, potential, resources and entrusted confidence. When these are absent, emotion is all that remains. And emotion is a poor adviser in matters of democracy and constitutional government.

The Opposition After the Absolute Majority

After 19 April, the opposition entered the summer without assuming political responsibility. There were almost no resignations by party leaders. Instead, there were excuses, conspiracies and explanations of why the result had supposedly surprised everyone, including those who had spent years preparing for it by cultivating fear. The absence of resignations is not a minor breach of etiquette; it represents a rejection of political culture. Voters who have lost are entitled to demand and receive accountability from someone. When no price is paid, the next vote becomes a habitual vote against someone rather than a vote for something.

PP and DB continued to display their internal tensions in public. The arithmetic of preferential voting reshuffled representation within the former coalition, with pragmatism once again yielding to emotion. Nine out of ten people still regard them as one entity, yet they themselves are increasingly divided. This creates a problem for consolidation on the right, because part of the necessary electorate is found precisely there: among disillusioned voters who want neither Radev nor a return to yesterday's familiar political personalities, but have nowhere to turn without feeling that they are capitulating.

The parliamentary opposition remains heterogeneous. Some of it will cooperate with the government on individual votes. Others will radicalise their rhetoric because the parliamentary chamber no longer gives them an effective means of influence. The extra-parliamentary field is varied but weak as an alternative. Consequently, the role of corrective is once again shifting towards civil society and the presidential vote. This creates a dangerously convenient situation for those in power: when the opposition is noisy but incapable of assembling a majority, the government becomes accustomed to treating it as scenery. Yet sometimes the scenery takes to the streets. And the street, as we already know, represents energy without an automatically accompanying doctrine—energy that can also be exploited.

The wave of protests at the end of 2025 was redistributed electorally in April. During the summer it did not re-emerge as a sustainable movement with leadership and a programme. Its remaining energy drifted between dissatisfaction with prices, mistrust of institutions and the search for a new personality around whom to rally. If the presidential campaign channels it solely into emotion against the "same old faces", we shall repeat the familiar cycle. If someone connects it to a concrete right-wing alternative—fiscal sobriety, concessions governed by rules, education as investment, and the president as guarantor—that energy could turn into votes rather than a happening.

The Budget That Is Not “Ours”

The first act that reveals a government's direction is the budget. Not the programme. Not the press conference. The budget. By mid-June, it had still not been submitted. Extensions of the previous fiscal framework had accumulated to such an extent that their number no longer mattered politically; what remained was institutional humiliation. When the Radev cabinet finally submitted the draft, it came with an excessive deficit of 5.7% of GDP—approximately EUR 7.2 billion—in clear violation of the Public Finance Act and despite the European excessive-deficit procedure already being under way.

In June, the Council of the EU confirmed the existence of an excessive deficit in Bulgaria. Its recommendation was clear: growth in net government expenditure must not exceed 4.2% in 2026, with a trajectory that brings the deficit back below 3% of GDP by 2029. The deadline for effective action and for submitting corrective measures together with the draft financial plan for 2027 was 15 October 2026. This is not bureaucratic nit-picking from Brussels. It is the price of joining the club we ourselves asked to enter. Ultimately, the euro area does not abolish arithmetic; it makes the arithmetic visible.

On 24 July, Parliament adopted the 2026 budget. The governing Progressive Bulgaria party refused to acknowledge it as its own. It announced that its policies would be incorporated into the 2027 budget. This formula is politically convenient and unacceptable from the standpoint of responsible statecraft—in fact, an evasion of responsibility. It is convenient because it shifts responsibility onto the “inherited” situation. It is unacceptable because whoever governs must govern with this budget, this deficit and this EUR 10.1 billion ceiling on new debt. There is no such thing as government “on loan” until next year; governing takes place here and now.

On the expenditure side, the budget provided for increases in pensions, public-sector salaries and the minimum wage—the classic gesture of the left in a year when Europe is demanding restraint in net expenditure. The social package is postponed until next year, with additional revenue, including from revised property tax assessments, identified as a possible source of funding. This is a familiar pattern: spending today, taxation tomorrow, explanations always. The right-wing criticism here is not directed against social concern, but against the replacement of growth with redistribution and of reform with a palliative.

A budget is a vote of confidence. When a majority adopts a budget that it itself describes as someone else's, that confidence is given to the status quo of the oversized state, not to the change that won the April election.

The cash-basis figures from the summer complete the picture. By the end of July, the deficit stood at around EUR 2.2 billion. By the end of August, the ministry was expecting approximately EUR 3 billion. Expenditure continues apace, while revenue fails to catch up with the same political enthusiasm devoted to describing the government's social concern. Interest payments are rising, and the fiscal reserve is still holding, but a reserve is not a policy—it is a buffer. And let us be clear: a buffer is spent quietly, while policy is announced loudly.

There is also a second, deeper cost. Bulgaria entered the euro area as a country expected to demonstrate that it could be boring in its public finances. The virtue of being

boring means a low deficit, predictable debt and a rejection of theatrical gestures towards "the people" at the expense of the accounts. Instead, the first full budget after accession is one of excessive deficit and deferred ownership. The message to our partners is simple: the political decision to adopt the euro has been taken, but fiscal discipline is postponed until the next cycle. This is how Euroscepticism arises not among the euro's opponents, but among those who accepted it as a framework.

Equally revealing is what the budget does not contain in the way of reform. There is no visible reassessment of inefficient capital investment programmes. There is no honest discussion of administrative expansion after years of pay rises in the security sector and state administration. There is no prioritisation identifying what will not be done. A budget that refuses to cut any expenditure is not a budget; it is a wish list signed by the majority.

The State as a Net Investor and the Illusion of a Programme

If the state is once again to be the financing party and principal investor in the Bulgarian economy through European funds, the Recovery and Resilience Plan and budgetary capital expenditure, that is particularly regrettable. The state should establish the conditions in which private enterprise can develop. It should monitor compliance with laws and the rules of the free market. It should guarantee competition. It should exercise oversight. It should not replace the entrepreneur with an administrator or the investor with a programme.

Until now, the state has been a net investor. Unsurprisingly, many people—in the administration, in government and in the private sector—have taken advantage of that fact to accumulate benefits to which they were not entitled. The solution is not another "basket of care"; it is to free up spending that is enormous relative to our budget—EUR 7–8 billion, even EUR 10 billion—by granting concessions for major infrastructure facilities, projects involving systematic modernisation and repair work, and some municipal investment projects. The money saved in this way has important places to go: healthcare, education, advanced technologies, innovation and development. These are areas where the state has obligations that the market alone does not fulfil well. Infrastructure is certainly not among them: it can and should attract private capital under clear rules.

In September, Prime Minister Radev declared concessions for roads and motorways a priority, spoke of a public-private partnership law, and proposed launching procedures in 2027. The direction itself is not new; what would be new is consistency. A concession is a right-wing instrument only when it is transparent, competitive and long-term. If it becomes just another channel for favoured insiders, it will merely attach a new label to the old practice of the state handing out projects instead of establishing rules.

Progressive Bulgaria's political promises brought electoral success, but the political capacity to fulfil impossible pledges and meet the inflated expectations they generated is evidently lacking. The government's current intentions are to preserve the status quo of a state that remains large, pervasive and present everywhere. Its government programme appeared around the hundred-day mark: nearly a thousand measures, a four-year horizon, the dismantling of the oligarchic model as an article of faith, and very little distinctive policy in any sector. The delay was not technical; it was revealing. It is difficult

for a programme to contain policies implemented solely through the budget while offering the absurd excuse that the budget “is not ours”.

When you hold power, you are the status quo. This proposition applies in full force after April. Progressive Bulgaria won against “the model”. The summer showed that the model moves with the majority unless it is dismantled through specific decisions.

The economic developments of these months must be understood without ideological intoxication. Inflationary pressure following the currency changeover, food and fuel prices, energy security after the Lukoil saga and the need for diversification are not background issues. They are the test by which citizens judge the government. The election campaign combined mafia, oligarchy and corruption into one convenient monster. The summer returned the question to more prosaic matters: who controls prices, who controls infrastructure, and who controls the deficit?

Right-Wing Solutions

A right-wing solution does not mean hostility towards social welfare. It means a hierarchy of priorities: first rules and competition; then concessions and private capital in facilities that the state builds at great expense and maintains poorly; and subsequently the redirection of the resources thereby released towards education, healthcare and technology—areas where returns are long-term and benefit society as a whole. The reverse hierarchy—first a gesture, then a tax, and finally an explanation—is left-wing in method and populist in language, whatever label it gives itself.

The Public-Private Partnership Act, brought back for discussion after years of repeal and fragmentation between concessions and public procurement, could provide a useful framework. It could equally become another bureaucratic box. The difference will be apparent not from the explanatory memorandum accompanying the draft but from the first three procedures: who wins them, how transparent they are, and what risk the budget bears if the private partner withdraws. Until then, concessions remain a promise, and promises do not reduce the deficit.

Majorities and the Illusion of Sufficiency

Radev needs other, larger majorities beyond the comfort of 131 votes in Parliament—not because 131 votes are insufficient to pass ordinary legislation, but because the system's real knots can be untied only through qualified majorities, public consensus and external legitimacy. His outright majority obliges him to be bold and to act decisively and reformistically. So far, however, its deceptive comfort seems to have lulled him into complacency.

This reminder is essential because euphoria tends to forget arithmetic. The outright majority in the 52nd National Assembly rests on the support of approximately 22–23% of eligible voters. The rest either did not vote or voted for someone else. This does not invalidate the election result; it invalidates the right to interpret that result as popular acclamation. Strong government in a democracy requires a strong counterweight. If that counterweight is fragmented in Parliament, it remains outside—in civil society, the media,

the future president and European procedures. Anyone who tries to close off that circle too is seeking not governance but monopoly.

This government's major personnel problem is predictable. Sooner rather than later, Radev will have to—quite literally in military fashion—"demote" people from his inner circle and make changes in the cabinet, among his close associates and even within the parliamentary group. The summer has already produced the symptoms: a multitude of voices instead of coherent policy, divergent messages on Ukraine and foreign affairs, blunders in nominations, delays in adopting rules of procedure and establishing committees, and numerous people speaking on every subject. The government's communication throughout these months remained misguided, unprofessional and scattered. When many people speak on different issues and send contradictory signals, the opposition gains a weapon and the public is left in a fog.

The two versions of Radev—one for domestic consumption and the other for international audiences—have not converged into a coherent statesmanlike approach. At home, he promises justice and an end to the model; abroad, he seeks pragmatism, recognition and a place in the niche that some describe as a "Europe of Nations". Until both versions are subordinated to a single doctrine, every foreign visit will be interpreted as a pirouette and every domestic measure as an election campaign manoeuvre.

Communication is an exercise of power, not an accessory to it. Already in June, it was evident that the government was communicating incoherently: many voices, little focus, and no unified narrative explaining what it was doing with the budget, energy policy or foreign affairs. The summer did not correct this defect. It did so only partially where the prime minister himself appeared in connection with specific projects. Professional political communication requires few spokespersons, abundant facts, a consistently repeated priority and a refusal to turn every event of the day into theatre. The opposite—briefings on every conceivable occasion, associates offering amateur assessments, and ministers straying outside their portfolios—produces noise. Noise is useful in an election campaign, but in government it is a sign that the cabinet has not yet become an institution and remains an election headquarters.

The same applies to attitudes towards opinion polling. After April, some public commentators continued to explain the result as though it removed the need for evidence. Others changed sides as readily as they had previously lavished praise on those formerly in power. In both cases, expertise was replaced by campaigning. Democracy needs analysts who openly declare the values they defend from the outset. Otherwise manipulation grows exponentially—not because people are foolish, but because they are being sold an independence that does not exist.

The National Interest Is Not a Matter of Taste

The national interest concerns security, energy, and educational and technological infrastructure. Everyone agrees with this because the phrase imposes no obligations. Everyone interprets it as they please. What is certain, however, is that the national interest depends on commitments already undertaken or capable of being undertaken, participation in international alliances and institutions, and compliance with treaty obligations.

Bulgaria belongs to NATO, the European Union, the Schengen Area and the euro area. These are not accessories to sovereignty. They are the framework within which a country of our size and geographical position can exercise sovereignty at all. The excessive-deficit procedure, for example, is part of that same framework. Concessions will be part of it if they attract capital according to rules rather than personal connections. Foreign policy will be part of it if it ceases to rely on ad hoc personal direction without a functioning diplomatic corps and without a clear answer regarding the war in Ukraine.

Love of country is not jingoism. Jingoism redefines agreements according to political convenience, whereas genuine patriotism honours them because it understands that a small state negotiating alone with the world negotiates from a position of weakness. Liberal democracy, the party system and the parliamentary republic must not be called into question or held hostage to anyone's personal ambitions. This applied to yesterday's rulers, and it applies equally to today's.

Energy remains the point at which domestic policy becomes foreign policy. The special management arrangements at Lukoil, derogations, the renegotiation of the Botas agreement, nuclear projects, and relations with Turkey—as both a neighbour and the country with NATO's second-largest army—do not allow for campaign-style ambiguity. Here the national interest is measurable: security of supply, prices that do not devastate households and industry, and the rejection of dependencies that could be used as leverage tomorrow. The prime minister's military experience is an advantage only if it produces a clear hierarchy of objectives; if it produces nothing but declarations and political mimicry, it will remain a propaganda and populist exercise.

Priorities

During these months, education and science were once again mentioned as priorities, and once again they failed to become central pillars of the budget. For years, funding for science in Bulgaria has barely risen above the symbolic. This cannot be remedied by a declaration in a two-hundred-page programme. It can be remedied by redirecting resources released when the state stops acting as the builder of everything. If concessions really do free up billions, the first test of seriousness will be whether those billions go to universities, applied research institutes and talent retention—or to another round of social handouts under a different name.

There is also a cultural dimension that politics neglects at its peril. More and more people live without a long-term perspective. Easy times create the illusion that being surrounded by everyone means being protected. That is a chimera. The digital environment multiplies stupidity at the same speed as it multiplies knowledge. Literacy remains the only serious defence against digital dictatorship and against the next saviour. A government that fails to understand this dimension will continue to address “the people” as if they were a single homogeneous entity. They are not. “The people” means all of us—different, equal before the law and unequal in our destinies. A one-size-fits-all mould is a poor instrument of democracy.

The Campaign That Has Yet to Begin as a Debate

As of 15 September, the campaign for the 25 October election is about to receive its formal start, while still lacking a substantive clash of ideas. Yotova occupies the strongest starting position. Gyurov ranks second in early polling but has been late in clarifying his position publicly. Other names circulate in the protest movement and among smaller parties. There is a real possibility that leadership debates—involving risk, uncomfortable questions and doctrine—will once again be postponed. This is a familiar weakness: in April it produced an irrational vote; in October it could produce a symbolic president without any opposition to the government's course.

If the Gyurov–Kandev ticket reaches the second round, refusing dialogue with GERB and the extra-parliamentary right will be a political mistake. Not because the right owes anyone affection, but because a run-off is the arithmetic of a civilisational choice, not a contest over the purity of personal histories. Consolidation is not capitulation. Capitulation would be to leave the entire symbolism of the head of state in the hands of the left-populist majority already in government.

The reverse is also true. GERB cannot remain indefinitely in the role of a critic without a candidate. A party that does not put forward a candidate for head of state becomes accustomed to acting as the paymaster of other people's victories. That may be convenient in the short term, but in the long term it amounts to abandoning the future.

“Consolidation Is Not a Marriage”

The word “unification” has been discredited. It evokes makeshift coalitions, moral ultimatums and subsequent break-ups. That is why the more accurate word for the autumn is consolidation. Consolidation does not require a common party. It requires a common position in the run-off, a shared civilisational framework and a refusal to destroy one another before the second round. GERB, what remains of the traditional “blue” right, the liberal right that rejects the progressive turn, extra-parliamentary conservative circles and informal opinion leaders need not like one another. They are under no obligation to do so. But they are obliged not to hand over the symbol of the state to forces that already hold executive and legislative power.

Borisov has already said that he will not support Yotova, defining her as an ideological opponent. This draws a clear dividing line but is insufficient as a strategy. Refraining from damaging Gyurov through “unsolicited support” may be a tactic. It may also mean waiting for the second round to force the conversation, although waiting has a cost. Campaigns are won in their opening weeks too, when labels establish who is “ours” and who is “theirs”. If the governing parties succeed in attaching the label that Gyurov is merely a continuation of one of the defeated formations, consolidation will begin at a disadvantage.

Conversely, the initiative committee supporting Gyurov–Kandev must not turn into a club for mutual self-affirmation. A president is not elected by a seminar but by people who want order, predictability and a head of state they need not be ashamed of. To reach those people, the campaign must talk about security, institutions, the Euro-Atlantic framework and a rejection of messianism—not about the spotless purity of its own candidates' biographies.

What Remains After the Summer

Between 15 June and 15 September, the government acquired a budget, a programme and the beginnings of a discussion on concessions. It also acquired an excessive-deficit procedure, belated policy specifics and a presidential configuration in which parties hid behind committees. The balance does not favour the promised change. It favours the oversized state, which promises to be fair provided it is allowed to remain everywhere.

The critical attitude expressed here is not a reflexive gesture of rejection. It is conceptual. A government that adopts a budget it refuses to recognise as its own is not governing: it is administering someone else's framework while reserving the right to promise a different one next time. Parties that do not nominate candidates are not representing their voters: they are delegating their fear. A majority that interprets 131 parliamentary votes as the voice of the people is confusing the chamber with the nation. Communication that speaks in many voices on every subject does not persuade; it merely fills airtime.

There is also an economic conclusion that must not be lost amid the narratives about individual personalities. Bulgaria's first months in the euro area coincided with a government that spends more than it is prepared to acknowledge as its own policy. This is a bad combination. The political framework promises justice through a state that is present everywhere, making the outlook even bleaker.

That is why the next ninety days will be more important than the previous ninety. Not because new messiahs will appear—we have exhausted them. Rather, because we will discover whether responsible statesmen exist. Such politicians submit deficit-correction measures on time, speak with one voice, make concessions a matter of rules rather than trophies, and are not ashamed to nominate a candidate. Anything else is kitsch backed by a majority.

The autumn is already predictable in terms of dates. On 15 October, Bulgaria owes the European Commission and the Eurogroup effective action under the excessive-deficit procedure and a draft financial plan for 2027. The presidential election takes place on 25 October. The proximity of these two dates is no coincidence. One measures whether the government can conduct itself with dignity before its partners. The other measures whether there is a domestic counterweight. If the first is met with generic measures and the second with a ritual run-off lacking consolidation, winter will inherit not stability but a more entrenched monopoly accompanied by European criticism.

Next Year

The 2027 local elections will be the real organisational test for Progressive Bulgaria: does it have a party organisation at the local level, or merely a wave of support and regional governors? The 2028 European elections will raise the question of which European political family it wishes to join and whether it will be accepted. These horizons should impose discipline on today's majority. For now, it seems more constrained by fear of spoiling its own myth.

Our “messiahs” have run out. So have our “saviours”. What remains is the harder work: politics as pragmatism, responsibility and doctrine. Those who fail to do it will be replaced. Not necessarily by someone better.

Section II. The World

Democracy and National Populism

Europe on the Brink of a New Social Contract?

Assoc. Professor Ognyan Minchev, DSc

The decisive victory of Alternative for Germany in the election in the German state of Saxony-Anhalt opened a political season in which a further series of elections of great importance to Europe is expected. On 20 September, voters will go to the polls in Mecklenburg-Western Pomerania and Berlin, where the AfD is also expected to secure more than one-third of the vote. On 18 April, the French are expected to elect their next president, and at present the candidate with the strongest prospects appears to be the leader of the right-wing populist National Rally party. Parliamentary elections will also take place in Italy in 2026, where Giorgia Meloni, a successful and popular prime minister, will have to confront a new competitor from within the right: retired General Roberto Vannacci and his party, National Future. In all likelihood, early parliamentary elections will be held in Spain on 10 November this year, where the government of Socialist Prime Minister Sánchez no longer commands a parliamentary majority. Expectations concerning the outcome currently vary, but one thing is clear: the People's Party will be the largest parliamentary force after the elections, and the right-wing populist Vox will be the third largest. These two parties have become increasingly successful partners in governing Spain's regions and will most probably find common ground for governing at the national level as well. Poland will also vote for a new parliament no later than November. There, the governing liberal coalition led by Prime Minister Tusk is losing influence, while the right is fragmenting and differentiating internally but, overall, is gaining popularity—including parties situated at the far-right end of the spectrum.

The general trend towards a strengthening of right-wing populism in European politics surprises no one. Yet the specific forms that government by an anti-establishment—or, at best, politically borderline—alternative on the right might take are of great significance for the development of the European project as a whole during a period of far-reaching challenges and transformation. European right-wing populism is diverse. It is no coincidence that its representation in the European Parliament is organised into three political families rather than one. These range from the Brothers of Italy of the moderate and pragmatic Giorgia Meloni, belonging to the European Conservatives and Reformists, through Patriots for Europe, which includes much of the alternative right—Le Pen (National Rally), Orbán (Fidesz), Kickl (FPÖ), Babiš (ANO) and Wilders (Party for Freedom)—to the radical-right Europe of Sovereign Nations, whose most significant members are Alternative for Germany, Bulgaria's Revival and Poland's

New Hope. The disagreements between these groups and their constituent parties concern both the degree of populist radicalism and differences over key aspects of political governance, nationally and at the European level. Sooner or later—and probably sooner rather than later—these political parties will enter the actual governments of European countries. They will cross the boundary between being anti-establishment alternatives to an inherited, predominantly liberal status quo and participating in the established political system of the Old Continent. Giorgia Meloni, leading a distinctly right-wing coalition with right-wing radicals such as Salvini and established populists such as Forza Italia, has already crossed that boundary with confidence. Meloni is among the most dynamic and successful contemporary European politicians. How will Europe's other right-wing populist formations cope with entering mainstream institutional politics?

Two principal groups of problems can be identified in the programmes and political positions of Europe's populist right. The first concerns the challenges inherited by the Old Continent from decades of predominantly liberal and centre-left governance during globalisation and the development of the European Community into a political union. These challenges relate above all to immigration and border-control policies, the development of "green" policies in energy and the economy culminating in the so-called Green Deal, and policies of "multiculturalism": relations between different groups and subcultures within society, and the integration of communities of non-European origin into contemporary European societies. The second group concerns the processes of EU integration and the divide between advocates of a more integrated, federal Europe and supporters of a Europe of nations reclaiming sovereignty transferred to the institutions in Brussels over the course of the EU's development. This second group is increasingly linked to the current dilemmas of European integration, which require European nations to focus on creating a modern common defence system for the Old Continent and developing a united Europe as an independent geopolitical actor. The need for shared security and geopolitical identity is growing against the background of two parallel processes. The first is Russia's increasing aggressiveness, especially since its attack on Ukraine and Moscow's increasingly interventionist forms of propaganda warfare, terrorist attacks and systematic provocations against European countries, particularly those in Eastern and Central Europe. Defence and security experts are warning ever more emphatically of the substantial risk that Europe may face open military intervention by the Kremlin against one European country or another. The second process concerns Washington's relative retreat from its commitments to NATO and its insistence that European countries assume a much greater share of the efforts and expenditure required to sustain the Atlantic Alliance and its security system.

The political positions of many right-wing populist parties reveal a significant division and internal contradiction between issues of migration, ecology and cultural policy on the one hand, and issues of defence and Europe's geopolitical and institutional identity as a union of nations on the other. The growth in public popularity and electoral support for right-wing populists is attributable to a decisive extent to their positions on migration, environmental policy and cultural identity. Systematic immigration into Western European countries began in the 1960s, when the gap first widened between the dynamic economic growth that had begun with post-war reconstruction and the gradual slowdown in demographic reproduction. The emergence of a large middle class in Western European

societies made entire categories of manual labour unattractive and incompatible with rapidly improving mass education and qualifications. The response to the immediate situation was to import "temporary labour"—guest workers (*Gastarbeiter*)—to fill the less prestigious positions in the labour market. Gradually, these "guests" acquired structural and long-term importance for sustained economic growth. After the 1980s, every Western European economy moved towards importing an external workforce equivalent, on average, to approximately one per cent of its total population each year. The indigenous, local population was reassured with mantras such as "These foreign workers pay for our pensions!" They do indeed contribute to those pensions, but the price is not limited to the modest wages paid for low-status work. The newcomers, most of them from the Middle East and the Maghreb, form closed communities oriented towards preserving their religious and ethnic identity. Integration—the key to any successful immigration—is, at best, partial. While the first generation is motivated to integrate into the economic success of its new homeland, the second and third generations develop different forms of motivation and identity. They are born in Europe but socialised as foreigners. This accumulates tensions that fuel negativity and, sometimes, radicalism. A ghetto culture expands, tolerating hybrid forms of partial belonging—to Germany, France or Belgium—alongside profound alienation from the very society in which individuals were born, grew up and to which they rightfully belong. The problem is complicated by continuous political and institutional liberalisation that tolerates increasingly large-scale illegal immigration. This enlarges communities with even lower levels of social integration, a developed system of organised crime and semi-legal ghettos, growing public disorder and conflict, and the intrusion of alien and hostile strategic and cultural agendas, such as those of radical Islamism.

Problems associated with immigration are compounded by the increasing capture of political decision-making by mass activist groups whose beliefs belong to the spectrum of postmodern leftism. For them, cultural diversity is not merely an economic or demographic necessity but a strategic agenda for "overcoming" "traditional capitalism" and the exploitation that inevitably accompanies it. This time, the means of "moving beyond capitalism" are not violent revolution and bloody dictatorship, but the hegemony of "multiculturalism", which develops social structures of communal diversity intended to absorb and erase the "dominance of the traditional white male"—the capitalist, coloniser and oppressor of women and minorities. This ideology of the radical left lacks an awareness of the need for society to share common cultural and institutional codes of belonging and to observe a social contract and social order. The result is an expansion of spaces for permissive behaviour. Blaming newcomers for this state of affairs is unfair, because they arrive in Europe's longed-for "promised land" with their own culture, customs and notions of legitimate behaviour. If nobody makes an effort to integrate them—to require them to observe certain rules of the society they have entered—they cannot be expected to discover those rules on their own. Thus, the combination of increasingly chaotic migration and ever more pervasive cultural permissiveness turns ordinary people in established European societies into victims both of the agendas of entrepreneurs who need abundant cheap labour and of left-wing radicals who need "innovative instruments"—migration and cultural diversity—to "dismantle exploitation and capitalism". Ordinary people look for "common-sense" solutions to escape this vicious

circle of problematic circumstances, turning to politicians and programmes that promise to address them. And while establishment parties and politicians display a hypocritical "embarrassment" about acknowledging the existing situation, right-wing populist parties quickly recognise the opportunity to offer solutions. A democratic system finds it difficult to sustain a political vacuum.

The mutually reinforcing problems of chaotic migration and cultural permissiveness open up expanding opportunities for opposition politics—initially anti-establishment politics—whose long-term success nevertheless depends decisively on achieving legitimacy as an alternative within the system. Attempts by politicians such as Viktor Orbán to build an alternative system of "velvet authoritarianism" as an instrument of "illiberal democracy" are doomed to fail, at least for now in Europe, insofar as citizens retain the means to judge and resist such systematic restrictions on their rights to political representation. For every party of the populist right—and, of course, this also applies to parties of anti-establishment populism on the left—a moment arrives when it must make a final choice: whether to integrate into the existing political system and use its instruments to achieve its objectives, or to mobilise large-scale public support for a political revolution, a coup that changes the "rules of the game". Such a coup is easier to carry out in Russia, North Africa or Western Asia than in Europe or North America, where the institutions governing public life have existed for a long time and possess legitimacy that is difficult to challenge. Integration into the existing system is a more realistic strategy for changing society. To accomplish it, however, anti-establishment populism must find partners among the establishment parties of the inherited political system. This kind of compromise—a flexible, inclusive mechanism for bringing into political debate views and positions considered "illegitimate" until yesterday—is usually the method by which representative democracy has survived and become rooted in social life for more than two hundred years. The alternative is civil war. But such integration of anti-establishment forces into the democratic political system requires both sides to possess the capacity for compromise and to find common ground for solving problems.

"Green" policies constitute the third major area of contention, alongside immigration and cultural radicalism, inherited by the present confrontation between the establishment and right-wing populism from the era of liberal consensus in European governance. Environmental concern is an important part of the consciousness of the new middle class in the Western world, expressing the desire to harmonise the relationship between humanity and nature after more than two centuries of industrial development. Environmentalism is a powerful instrument for improving the quality of life on our planet. "Green" policy becomes a problem when Europe's left-wing elites redefine it as a radical ideology of an "ecological alternative to capitalism". This ideology sacralises the relationship between humanity and nature and devises an extensive programme of radical-left policies to dismantle capitalism and its associated consumerism as incompatible with the priorities of environmental protection. Within Europe's political agenda, this ideology creates "carbon quotas", closes nuclear power stations and accelerates the use of alternative energy sources. All of this is welcome—provided it takes place within a sensible economic and resource framework. The closure of German nuclear power plants was followed by an imprudent, one-sided dependence on Russia as a supplier of hydrocarbons. That dependence led to strategic blackmail, neo-imperial

geopolitics and direct Kremlin aggression against European security, as Moscow came to believe that Europe had nowhere to turn except towards submission. The result? An emergency reorientation of Europe's energy supplies, high prices and a self-inflicted industrial crisis in Europe amid large-scale restructuring of the world economy and dramatically rapid technological renewal. Right-wing populist parties have every right to demand a swift review and abandonment of the illusory priorities of the Green Deal. The world will not improve radically if Europe—responsible for seven per cent of carbon emissions—emasculates itself through an ambitious programme of energy transformation precisely during the period of its most severe energy shortage and the transformation of traditional energy sources. Here, common sense is on the side of anti-establishment populism, not establishment "greenism".

The principal obstacle to integrating European right-wing populism into the political system of representative democracy lies in the positions adopted by a substantial proportion of these parties on European security and geopolitics, relations with Russia, and the priorities of European integration. The attitude of the populist right towards Putin's Russia is a fundamental problem for European security in an era of sharply increasing tensions between Moscow and the Old Continent, particularly in the context of the aggression against Ukraine. Not all parties of Europe's new right are explicitly "Russophile". Nevertheless, the examples of the AfD, Fidesz, the FPÖ and—at least until recently—Ms Le Pen's National Rally allow us to identify a pro-Russian political orientation as a systemic characteristic of the populist-right spectrum. This orientation arises primarily from the logic of the divide between "liberal" and "conservative". Whereas the established European order has been built above all on visions of liberal globalism, for a quarter of a century Putin's regime has deliberately identified itself as a "global centre" of conservatism and traditionalism. For seven decades the Kremlin led "proletarian internationalism" before "naturally" shifting to the opposite political pole of imperially motivated "conservatism". Moscow thus defines itself as part of the "new European conservative project" and even claims to be its leader. In practice, Putin's regime is ideologically omnivorous and oriented towards tangible benefits: it supports both far-left and radical-right political movements in Europe because both are equally valuable to Moscow in its efforts to destabilise and weaken European countries and the EU. The ideological affinity between Russian and new European conservatism is also generously reinforced by the financial injections through which the Moscow regime assists right-wing populism in Europe as part of the Kremlin's hybrid propaganda strategy for penetrating and influencing Western political and institutional systems. During the period of relatively relaxed, partnership-based relations between Moscow, Brussels and Washington, this kind of Kremlin influence over the right wing of European politics could, to some extent, be tolerated. Following the open aggression against Ukraine in 2022, however, Moscow's hybrid activities—propaganda, intelligence operations and corruption—became instruments of a direct threat to European and Atlantic security systems.

The second systemic obstacle to integrating the "new conservative project" into the mainstream of European politics is the transformation of "sovereigntism" into the foundation of the right-wing populist approach to European integration. The ideological battle between the new right and the left-liberal establishment occupying the corridors of power in Brussels appears to be the principal reason for the Eurosceptic platforms

adopted by most European right-wing populist parties. The EU has been captured by liberal globalists; therefore, according to this view, the appropriate strategy for the right is to reclaim national sovereignty as an instrument for restructuring power in Europe. Right-wing populism also advocates restoring sovereignty at the expense of the centre of power in Brussels because a nationalist outlook forms an important element of the ideological synthesis of the "new conservatism". The problem, however, is that the balance between national and Union-wide policy in the EU is determined not only by ideological differences between liberalism and conservatism or by globalist and nationalist interpretations of political interests. By its very design, the EU is more a treaty-based space for coordinating national interests than a supranational, centralised power structure. Following the 2008–2010 crisis, which threatened the very institutional architecture of the common currency, the euro, and especially following the confrontation between the Kremlin and the West in 2014–2022, the Brussels-based governing infrastructure, founded on the assumption of an administrative, mediating and horizontal institutional role, had to evolve towards a more political and hierarchical exercise of power. The powers of both the European Parliament and, especially, the European Commission were strengthened to enable decisions exercising a degree of sovereign authority on issues where achieving consensus through the European Council—the gathering of national leaders—proved exceedingly difficult or impossible for the purposes of effective policymaking. Following Washington's partial retreat from commitments to European security under Donald Trump's second administration, and especially with the growing real danger of expanding Kremlin aggression against European member states, the EU urgently needed to establish a new military security infrastructure for the Old Continent as a whole. Thus emerged the format of "coalitions of the willing" (or "coalitions of the determined"), designed to circumvent flexibly the cumbersome consensus-based decision-making procedures of the Lisbon Treaty.

Europe has consequently found itself pulled between two opposing impulses shaping its development and reform in an age of renewed geopolitical rivalry that has replaced the international order of liberal globalism. On the one hand, the Old Continent cannot compete effectively against the growing number of major international actors readily entering into rivalry with Europe—America and China in economics and trade, Russia and a significant part of the Middle East in defence and security—without an articulated common interest defended through a collective strategy and common policies. On the other hand, the objective disintegration of the ideological and value-based project of transforming Europe into the "prototype of the future global world" is producing a dynamic revival of national identities, national sentiments and sensitivity to the defence of national interests against "Brussels bureaucrats". How can we moderate this tension pulling Europe in two directions, both of which are real and growing stronger? The short answer lies in the need to deliberately moderate and coordinate political interests within the EU—at both central and national levels—to achieve a new operational and functional balance between pan-European and national policies. This process must include both the "remaining" liberal-globalist elites of the establishment and the formations of the "new populism", on both the right and the left, within a common negotiated mechanism for building an effective Europe adapted to the new era.

The EU needs a stronger concentration and centralisation of authority in fields such as international trade and competition, energy, industrial policy, defence and security, and border control along the Schengen borders. In these areas, long-term national interests should not insist on autonomy and "sovereignty", because no European country, large or small, can independently devise and implement a strategy that effectively protects its interests in a world dominated by old and new political and state giants. The EU, moreover one with strengthened federal functions, is the framework capable of defending our common interests with sufficient negotiating power and resources for protection. At the same time, the EU—and the elites of the liberal-globalist establishment of recent decades—must clearly recognise that Europe needs decentralisation and a return of another group of significant policies to the national level. These include policies concerning culture, education, healthcare (which is already decentralised), strategies for national demographic, migration, regional and infrastructure development, and priorities in the development of national identity and cultural policies concerning relations between national communities. The EU is a guarantor of democratic public order in its member states, making it difficult to sustain the partially concealed authoritarian agendas of leaders and parties such as Viktor Orbán, which are difficult to reconcile with the values defining the European community of nations. But those same guarantees should operate effectively in the opposite direction as well: against attempts to introduce destructive and radical far-left policies in areas such as uncontrolled migration, and attempts to establish cultural hegemony through schemes of "political correctness" and "cancel culture".

The strengthening of right-wing populism in European politics represents both a threat to the unity and effectiveness of the EU as an integration project and an opportunity for the deliberate redefinition of the EU as an effective project in a completely new era, through democratic negotiation between deeply antagonistic rivals. On the one hand, there is the example of America, where political polarisation has led to acute social divisions and a serious threat of paralysis in important institutional mechanisms of the US political system. Let us recall that this system was built on the assumption of effective bipartisanship in making key political decisions at both federal and state levels. The pendulum of the democratic process in America has swung to extremes and is producing extreme forms of political confrontation. If Europe follows this path of clashes between radically opposed political camps, it will do more than merely repeat the shortcomings and dangers of polarisation in America. Europe is a compact between nation-states in which extreme confrontations can much more easily bring about the disintegration of the integration process itself. Such disintegration would sharply aggravate relations between numerous European countries and political communities in circumstances where the nations of a disunited Europe would also face direct challenges from rivals, adversaries and competitors outside the Old Continent. It would be a tragic end to the most effective project in human history to date for integrating and fostering cooperation among peoples who, until relatively recently, were rivals and had fought one another in two immense world wars.

The alternative to this tragic ending can be expressed in a single word: negotiation. We find ourselves in an objective situation in which we must defend our national, communal and diverse interests in a turbulent era reviving some of the darkest challenges humanity has faced in its difficult history. A culture of partnership and a civilisation founded on

respect for the legitimate rights and interests of “the other” offer us the possibility of strengthening European unity by renegotiating its foundations under conditions of freedom—for each individual, for every nation and for Europe as a whole. Let us not forget that representative democracy has historically reconciled adversaries whose differences were far more irreconcilable than those between today's European “liberals” and “conservatives”. At the beginning of the nineteenth century, democracy reconciled and integrated the offended and dethroned aristocratic reaction exemplified by Joseph de Maistre with the elites of the “Third Estate” that had prevailed in the bourgeois revolutions. In this way, democracy integrated the original forms of the “liberal” and the “conservative” in the modern era. At the beginning of the twentieth century, democracy “stole” the revolutionary fervour of the communists and their perceived need for “bloody class struggle” by negotiating reforms of capitalism that attracted the more reasonable section of the workers' movement. Social democrats joined liberals and conservatives in governing the nations of Europe. With this entire history of success behind it, Europe ought also to be able to manage and integrate the fiercely opposing protagonists of today's struggle between liberal globalists and conservative national populists. That would open a new chapter in the history of the Old Continent.

Metaphysics of the Offensive: The Turning Point in Iran's Security Doctrine in 2026

***Prof. Vladimir Chukov**, Corresponding Member at the Bulgarian Academy of Sciences*

For centuries, traditional Shiite political theology professed quietism and passivity. These were founded on the doctrine of *intizar* (awaiting): the understanding that all political authority before the return of the Hidden Twelfth Imam (the Mahdi) is illegitimate, while offensive jihad is religiously prohibited. Ayatollah Ruhollah Khomeini and his followers, however, carried out a radical revolution in Islamic jurisprudence. They transformed passive anticipation into an active operational obligation. In this process, Khomeini imposed the absolute form (*al-wilayat al-faqih al-mutlaqa*) of the theory of governance known as the "guardianship of the Islamic jurist". This theoretical paradigm had been developed over a long period by Shiite Ja'fari "constitutionalists" between the seventeenth and nineteenth centuries and was presented to the *fuqaha* (Islamic jurists) in several different models—partial (*juz'i*), collective (*mushtarak*), mixed (*mukhtalat*), and others. By choosing the absolute variant, Khomeini established the fundamental principle that, in the absence of the Hidden Imam, the Supreme Islamic Jurist possesses the full legal and political authority inherent in the Prophet himself. According to Tehran's contemporary paradigm, the mission of the Islamic Republic and its Supreme Leader—in his capacity as *wali al-faqih*, the holder of authority within the *wilayat al-faqih* system of guardianship by the Islamic jurist—is to prepare, accelerate and secure the practical conditions for the return of the Messiah.

Iranian strategic thought translates this eschatology directly into the language of national security and foreign policy through three strictly codified conditions derived from religious canon:

- **Elimination of the "Antichrist" (*al-Dajjal*):** At the ideological level, Tehran portrays Israel and its Western patrons as the modern geopolitical embodiment of absolute injustice. The destruction of this entity is regarded by the military leadership as a necessary precondition for the advent of the messianic era, thereby legitimising radical doctrines of regional deterrence.
- **The chronological framework of the Reappearance:** Ja'fari traditions place the appearance of the Mahdi on Thursday evening or at dawn on Friday. This temporal marker is encoded in Iranian military planning. The selection of days for large-scale manoeuvres, ballistic missile launches or symbolic attacks by the Islamic Revolutionary Guard Corps (IRGC) is often aligned with these sacred windows of metaphysical legitimacy.
- **The liberation of Jerusalem (*al-Quds*):** The culmination of the messianic return requires the Awaited Imam to lead his first public prayer at the Al-Aqsa Mosque.

> Consequently, the erasure of the State of Israel is elevated from a conventional political ambition to an absolute requirement for salvation under Sharia law. As long as the city remains under foreign rule, the Reappearance is impossible. The IRGC therefore conceptualises its plans not in terms of maintaining a peaceful status quo but in terms of preparing for a decisive confrontation.

Within Iranian security theory, Khomeini's doctrine underwent a crucial evolution under the second Supreme Leader, Ayatollah Ali Khamenei, codified as *hokumat-e eslami* (Islamic governance). This consolidated the religious monopoly over all state and security institutions. According to this formula, the survival of the Islamic state system takes precedence over any individual religious injunction if that injunction threatens the system's core. Iran's security is elevated to an absolute metaphysical imperative: defending the state is equivalent to defending the faith (*din*) itself.

The next operational pillar was the doctrine of *Defae Pishgirane*—preventive or forward defence (*al-difa al-istibaqi*). IRGC strategists concluded that conventional defence of geographical borders was ineffective against a technologically superior adversary (the United States and Israel). In this light, defence was pushed deep into the geographical periphery of the Middle East. Iran rejected the Westphalian limitations of sovereignty. The country's security came to be defended not along the Shatt al-Arab River but on the Mediterranean coast (Lebanon), at Bab al-Mandab (Yemen), and along the Euphrates (Syria and Iraq). This asymmetric formula purchased Tehran's security at the price of a controlled erosion of the sovereignty of neighbouring Arab states.

This Sharia-based framework, however, underwent a dramatic turning point in the summer of 2026. It was triggered by the definitive collapse of diplomatic efforts between Tehran and the American administration. The Memorandum of Understanding (MoU) signed on 15 June 2026, which established a sixty-day temporary ceasefire intended to reopen traffic through the Strait of Hormuz, failed completely. Disputes over Clause 5 (concerning Iran's right to unilaterally regulate shipping through the strait) and the United States' refusal to lift the naval blockade brought the region back to the brink of war.

The consequences of this diplomatic deadlock led to an official revision of Iran's strategic paradigm. The country's senior military leadership, under the direct direction of the new *Rahbar*—Supreme Leader Mojtaba Khamenei—and the newly appointed hard-line IRGC commanders, unequivocally declared a transition from a defensive posture to a wholly offensive and proactive military doctrine.

At the scholarly and theoretical level, this shift redefines the concept of security (*al-amn*) through three new operational principles:

Abandonment of the reactive model: The IRGC's deputy for political affairs, Brigadier General Yadollah Javani, and adviser Mohammad Reza Naqdi officially declared that Iran would no longer wait for the United States or Israel to determine the terms of the conflict. If confrontation is inevitable, Tehran will strike first. Its strategic forces will carry hostilities beyond the republic's borders. Furthermore, the new secretary of the Supreme National Security Council, Mohsen Rezaei, stated that if the United States failed to lift its naval blockade, Iran would extend its strikes into the Indian Ocean and the Mediterranean Sea. It is believed that efforts will focus on disrupting normal shipping

through the strategically important Malacca and Bangka straits in the Far East, following the model of the Strait of Hormuz. In this context, exceptionally intense activity has been observed among the dormant cells of Unit 4000 of IRGC intelligence in Thailand, Malaysia and Indonesia, under the command of General Rahman Moqaddam. Tehran's repeated threats against countries such as Bulgaria and Cyprus, which it accuses of allowing American military aircraft to use their territories for strikes against Iranian targets, can be analysed in the same light.

Synchronisation of command for rapid offensive action: The Khatam al-Anbiya Central Headquarters was fully integrated into the structure of the General Staff of the Armed Forces. This institutional reform increased the operational speed of decision-making concerning pre-emptive strikes against critical enemy facilities in the event of an imminent threat of aggression.

Instrumentalisation of sustained chaos: Senior negotiator Mohammad Bagher Ghalibaf confirmed that the Strait of Hormuz would be used as an offensive instrument of economic warfare through the imposition of Iranian control and transit fees on passing vessels. In addition, the new offensive formula encompasses preventive cyberattacks, sabotage of critical infrastructure and ballistic missile strikes designed to break the American naval blockade.

Thus, in the reality of 2026, Iran's Sharia-based formula has replaced classical *jihad al-difa* (defensive jihad) with pre-emptive confrontation. Tehran has concluded that peace under American pressure poses a greater threat to the regime's survival than a transition to a full offensive. The security of the Islamic Republic is now purchased through the deliberate initiation of "strategic surprises".

This revised formula requires a strict distinction between enemies and allies, achieved through the instrumentalisation of the classical norm *al-wala wa al-bara* (loyalty and disavowal). Through Article 154 of the Constitution, Tehran divides the world into two antagonistic camps:

- **The camp of the oppressed (*mustad'afin*):** Towards these groups, the Islamic Republic demonstrates *wala* (loyalty and support). Tehran deliberately includes in this category not only Shiite minorities but also Palestinian Sunni factions. This enables the state to position itself as their self-appointed guardian under Sharia law and to expand its influence.
- **The camp of the oppressors (*mustakbirin*):** Towards this camp, the principle of *bara* (complete ideological rejection) is applied. It is led by the United States (the Great Satan) and Israel (the Little Satan). All resistance to their interests is elevated to the status of a sacred duty that takes precedence over United Nations resolutions.

The practical manifestation of this model is coordinated through the "Axis of Resistance" (*mihwar al-muqawama*). It functions as a distinctive combination of Shiite law and the Persian imperial tradition of asymmetric pressure. A key role here is played by the transfer of the principle of *taqiyya* (religious dissimulation) from the sphere of personal survival to the sphere of special operations, in the form of *enkar-e estratezhik* ("strategic

denial"). When the Quds Force directs Houthi operations in the Red Sea or militia operations in Iraq, Tehran's diplomatic apparatus categorically denies direct involvement, presenting those activities as autonomous local resistance. This allows Iran to achieve its objectives without suffering a direct conventional strike on its own territory.

A particularly clear expression of this pattern is the letter-message of 30 August 2026 from Spiritual Leader Mojtaba Khamenei to the ruling Arab monarchs of the Persian Gulf states. In it, he employs Sharia terminology and claims to represent the entire *ummah*, the community of believers, through a so-called "Quranic strategy" built on three dimensions:

- **De-sovereignisation of the adversary (*al-kufr al-alami*):** The Islamic Republic strips the United States of its status as a conventional international actor. Washington is defined as the embodiment of absolute and sworn unbelief, incapable of lasting peace. Every diplomatic concession to it is framed as theological apostasy.
- **The law of firmness and mercy:** Two principles derived from the Quranic surah *Al-Fath* are adopted. Firmness against unbelievers legitimises asymmetric warfare and the development of ballistic missile programmes. At the same time, "mercy among themselves" requires internal disputes to be erased in the face of an external threat. This allows the regime to criminalise domestic political dissent by classifying it as complicity in the enemy's war effort.
- **Teleological optimism (*al-haqq* versus *al-batil*):** Against Washington's material and technological superiority, Iran sets the metaphysical promise of the inevitable triumph of truth (*al-haqq*) over falsehood (*al-batil*). Mojtaba Khamenei frames the current phase as decisive, claiming that final victory is closer than ever in the present reality of 2026. This narrative neutralises the impact of economic sanctions by instilling a sense of historical inevitability.

The distinctive nature of this Sharia-based formula lies in the organic symbiosis between strict religious dogma and deeply rooted Persian nationalism. Iran's understanding of security operates as a particular ethno-religious hybrid. Persian geopolitical thinking has historically been burdened by a sense of geographical vulnerability (owing to the absence of natural barriers on the Iranian Plateau) and civilisational insularity in relation to the Arab and Turkic worlds.

Following the Islamic Revolution of 1979, Shiite law was instrumentalised as a universal conceptual language through which the Persian state core attempted to overcome its geopolitical isolation. This, however, did not succeed. It was precisely this acute sense of geopolitical isolation that prompted Iran's First Vice-President, Mohammad Reza Aref, in Dushanbe, Tajikistan, in late August 2026, to propose the establishment of an "Organisation of Persian-Speaking Countries and Regions". Tehran openly borrowed this model from the Organization of Turkic States, whose foundations Turkey had laid as early as the beginning of the twentieth century. Through such a civilisational counterweight, the Iranian leadership is attempting to find a pragmatic opening towards Central Asia—particularly Tajikistan, but also Afghanistan—by drawing upon a shared linguistic and cultural heritage beyond purely Islamic rhetoric.

Shiism is intended to provide the Islamic Republic with the ideological banner needed to cross the ethnic divide and project power deep into the Arab world. The security paradigm deliberately exploits the doctrinal cult of *shahada* (martyrdom), transforming Imam Hussein's self-sacrifice at Karbala into a motivating force for thousands of Arab Shiites throughout the region. These proxy forces fight effectively for Tehran's strategic interests while believing that they are defending Islamic justice.

The final assessment calls for a clear definition of the internal paradox in Tehran's conception. The doctrine of *Defae Pishgirane* (preventive defence) has proved successful in preserving the clerical regime, but at the same time it has become a permanent generator of insecurity throughout the Middle East in the reality of 2026. Translating the classical categories of Islamic law—*fiqh*—into operational military doctrines undermines the concept of internationally recognised borders and sovereign state responsibility. The Islamic Republic demonstrates that, within its paradigm, security is conceptualised not through stability but through the dynamic management of regional chaos. The boundary between war and peace is deliberately blurred in the name of the supreme metaphysical sovereignty of the Islamic jurist.